

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Dluhová problematika u klientů sociální poradny ve
věkové kategorii 18-26 let**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program:
REHABILITACE

Autor: Bc. Kamila Šourková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem „*Dluhová problematika u klientů sociální poradny ve věkové kategorii 18–26*“ let jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 13. 8. 2019

.....

Bc. Kamila Šourková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat doc. PhDr. Adéle Mojžíšové, Ph.D., za odborné vedení, přívětivý přístup, čas a trpělivost, kterou mi s ochotou věnovala při psaní diplomové práce. Děkuji všem informantům za jejich ochotu zúčastnit se výzkumu. V neposlední řadě chci poděkovat své rodině za podporu a trpělivost, kterou mi poskytla při mém studiu.

Dluhová problematika u klientů sociální poradny ve věkové kategorii 18–26 let

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá problematikou zadlužování lidí ve věkové kategorii 18–26 let. Jejím cílem je zmapovat, jaké důvody vedou k zadlužování osob ve věkové kategorii 18–26 let. K tomuto cíli byly vytyčeny dva dílčí cíle: 1. Identifikovat důvody, které vedou k zadlužení. 2. Identifikovat kompetence, jejichž absence mohou vést k zadlužení.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části je popsán pojem dluhová problematika, definice závazků, charakteristika zadlužení a předlužení a příčiny dluhů, sociální poradenství, klient sociální poradny a v poslední řadě dluhové poradenství jako činnost sociální poradny. V empirické části je následně popsán samotný výzkum, a to cíle, výzkumné otázky, metodiky a výsledky výzkumu a v neposlední řadě diskuze a závěr celého výzkumu. K výzkumu byla využita kvalitativní strategie, metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Základní výběrový soubor pro tuto diplomovou práci tvořili klienti sociální poradny Příbram.

Z výzkumu vyplývá skutečnost, že se lidé ve zvolené věkové kategorii nejčastěji zadlužují kvůli absenci finanční gramotnosti, jež vede k tomu, že spadávají do dluhové pasti, která se následně prohlubuje, a to především kvůli jejich nerozvážnosti. Hlavní příčinou vzniku dluhů u takto mladých lidí je osamostatnění se od rodiny a hledání adekvátního bydlení. Ukázalo se, že i tato skupina lidí se nachází na pokraji společnosti a bude pro ni těžké vypořádat se s touto situací, neboť řešení sice znají, ale málokdy vědí, na koho se mají obrátit o radu či pomoc. Důsledky jejich jednání mají poté špatný vliv na jejich psychiku a následně dochází ke zhoršení jejich zdravotního stavu.

Výsledky práce mohou sloužit jako edukativní materiál pro širokou veřejnost. Následně může dojít k publikování v místních periodících z hlediska aktuálnosti tématu v návaznosti na novelizaci insolvenčního zákona. Dále se může uplatnit při sociální práci s touto cílovou skupinou. Sociálním pracovníkům může sloužit jako vhled do této problematiky.

Klíčová slova

Dluhová problematika; sociální poradna; klient; dluhová past; zadlužení; předlužení.

Debt problematics in social counseling clients in the age of 18-26

Abstract

This diploma thesis deals with the issue of debt of people in the age category 18-26 years. The object of the diploma thesis is to map the reasons for the indebtedness persons in the age of 18 – 26. To accomplish main object were set two sub-objectives: 1. Identify the reasons that lead to indebtedness. 2. Identify competencies whose absence may lead to indebtedness.

The thesis is divided into theoretical and empirical part. The theoretical part includes description of the term debt problematic, definition of commitments, characteristics of indebtedness and overindebtedness, the reasons of debts, social counseling, the klient of social counseling and last but not least, debt counseling as a social counseling activity. In the empirical part is described the research itself, which includes objectives, research questions, methodics and results of research and last but not least discussion and result of whole research. The research was used qualitative strategies, method of questioning and semi-structured interview technique. The basic sample for this thesis were formed by clients of social counseling in Příbram.

The research results into the fact that people in the chosen age group are most often indebted because of the lack of financial literacy, which leads them to falling into a debt trap, which then deepens, mainly because of their indiscretion. The main cause of debts in such young peoples is the separation from the family and the searching for adequate housing.

The research also proved that this group of people is located on the brink of society and will find it difficult to deal with this situation, as they know the solutions but rarely know where they can find advice or help. The consequences of their actions then have a bad effect on their psyche and subsequently worsen their health.

The results of thesis can be used as educative material for wide public. The thesis can be also publicated in the local peridiocals in terms of the actual topic in connection with the amendment of insolvency act. It can be also used in social work with the chosen age group. For social workers can served as insight into this problematic.

Key words:

Debt problematic; social counseling; client; debt trap; indebtedness, overindebtedness

Obsah

Úvod.....	10
1 Dluhová problematika.....	11
1.1 Závazek	12
1.1.1 Typy závazků	12
1.1.2 Ponziho schéma	13
1.1.3 Charakteristika zadlužení a předlužení	14
1.1.4 Osa růstu zadluženosti	15
1.1.5 Příčiny zadlužení a předlužení	16
1.1.6 Dluhová past	18
1.1.7 Důsledky zadlužení a předlužení	18
1.1.8 Exekuce.....	20
1.1.9 Nezabavitelné částky v exekuci.....	21
1.1.10 Insolvence	21
1.1.11 Novelizace insolvenčního zákona.....	23
1.1.12 Statistika zadluženosti v České republice	24
1.2 Sociální práce	24
1.2.1 Poradenství.....	26
1.2.2 Sociální poradenství.....	26
1.2.3 Základní sociální poradenství	27
1.2.4 Odborné sociální poradenství	28
1.2.5 Poradenský proces v sociálním poradenství	29
1.3 Klient.....	30
1.3.1 Mladí dospělý – věková kategorie 18–26 let	30
1.3.2 Cílové skupiny sociálního poradenství	30
1.3.3 Typologie klientů dluhových poraden	31
1.4 Dluhové poradenství	32

1.4.1	Dluhové poradenství jako činnost sociální poradny	33
1.4.2	Mapování dluhů	34
1.4.3	Finanční gramotnost	34
1.4.4	Vytváření rodinného rozpočtu.....	35
1.4.5	Postup při vytváření rodinného rozpočtu.....	36
1.4.6	Poradenství při exekucích.....	36
1.4.7	Podání insolvenčního návrhu.....	37
	Empirická část.....	39
2	Cíl práce a výzkumné otázky.....	39
2.1	Cíl práce	39
2.1.1	Dílčí cíle diplomové práce	39
2.2	Výzkumné otázky.....	39
3	Operacionalizace pojmů	40
4	Metodika	42
4.1	Použitá metodika.....	42
4.2	Popis výzkumného techniky	42
4.3	Charakteristika výzkumného souboru.....	43
4.4	Způsob analýzy dat	43
4.5	Časový rámec výzkumu	44
4.6	Etické aspekty výzkumu	44
5	Výsledky	46
6	Diskuze	65
	Závěr	76
	Seznam použitých zdrojů.....	78
	Seznam příloh	88
	Seznam obrázků a tabulek	89

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá příčinami zadlužení u mladistvých ve věkové kategorii 18–26 let. Téma práce a cílovou skupinu jsem zvolila s ohledem na svoje pracovní zařazení. Vzhledem k práci v sociálním poradenství jsem chtěla pro svůj budoucí rozvoj zjistit více o problematice zadlužování mladistvých a definovat možné příčiny.

V posledních letech dochází k nárůstu zadlužených lidí v České republice. Do dluhové pasti se čím dál více dostávají lidé okolo dvacátého roku života. Již v době své plnoletosti mají možnost vzít si půjčku, a to buď u bankovních, nebo nebankovních poskytovatelů. Vlivem médií se dostupnost půjček stala jednodušší, na trhu se objevují poskytovatelé, jako jsou Home Credit, Provident, Jet Money a mnoho dalších. Někteří nebankovní poskytovatelé mají lichvářské úroky, takže dochází k rapidnímu nárůstu dluhu. Statistiky hovoří o 800.000 lidí majících exekuci (Hábl, 2018). Skoro každý třetí Čech má exekuci nebo se setkal s tímto soudním rozhodnutím. Vzhledem k narůstajícím problémům vyšla v platnost novela insolvenčního zákona, který má za cíl pomoci co největšímu počtu lidí, ale navzdory tomu zůstáváme jednou z mála zemí v Evropě, která nemá nulovou toleranci insolvence. U nás musí dlužník i nadále splnit určité podmínky pro vstup do oddlužení. Tím pádem stále existují mladiství, kteří vlivem půjček nikdy nepracovali legálně a jejichž příjem je čistě z ilegálního zaměstnání.

Lidé častěji hledají pomoc u sociálních pracovníků, kteří následně doporučují kontaktovat dluhovou poradnu, nebo poradnu, jejíž náplní práce je právě řešení dluhu. V České republice máme širokou škálu poskytovatelů sociálních poraden, zaměřených na určitou cílovou skupinu. U mladistvých se projevuje nedostatečná nebo zcela chybějící finanční gramotnost, která by jim pomáhala lépe zvládat nástrahy volně dostupných půjček. Nedokáží se zorientovat v jejich dostupnosti, berou si někdy bez rozmyslu i půjčky na věci, které by v životě vlastně ani nepotřebovali. A protože lze snadno získat půjčku v jakékoliv situaci dlužníka, dochází pod tlakem k trendu upřednostňujícího materiální věci k bezmyšlenkovitému nakupování.

1 Dluhová problematika

V současné době není dle Mandyse a Noskové (2014) problematika zadlužování jen problémem osob s nižšími příjmy nebo s nižším sociálním postavením, ale naopak dochází k zadlužování osob napříč společenskými vrstvami. Dle Žitné (2018) se častěji v praxi setkáváme se zadluženými lidmi ze střední vrstvy společnosti, avšak nejsou výjimkou ani lidé s vysokými příjmy, kteří ale svou mzdu po provedení exekučních srážek nikdy nevidí a zůstávají pouze na nezabavitelné částce. Dále se autorka domnívá, že vysoké exekuční srážky nabádají lidi k práci na černo. Proto se dluhová problematika stala předmětem zájmu sociální politiky a jako hlavní téma provází i plánovací postupy, které se týkají efektivní sociální sítě (Mandys, Nosková 2014). Vysoká zadluženost je v naší společnosti aktuální i v době hospodářského růstu (Mandys, Nosková 2014). Přestože máme dle statistik několik tisíc volných pracovních míst, která by měla tento sociální problém řešit, nedochází ke zlepšení, ale naopak se stále zhoršuje a prohlubuje (Žitná, 2018). Autorka Skalková (2017) upozorňuje na fakt, že největší dluhy mají Češi za úvěry z nemovitostí. Dle autorky dlužily české domácnosti v roce 2017 na úvěrech 1.106 miliard korun, což je 75 procent z celkového počtu dluhů, jež mají lidi vůči bankám. Avšak dle Aliapuliose (2018) došlo v roce 2018 ke stagnaci nárůstu dluhu u lidí, kteří mají úvěry.

Dle Hábla (2018) nemáme v České republice problém s celkovým zadlužením našich občanů, ale s velkým množstvím extrémně zadlužených lidí, kteří mají tři a více exekucí, jež nijak neřeší. Podle autora se tedy jedná sice o méně lidí, ale s větším počtem exekucí připadajících na jednoho člověka. Téměř půl miliónu lidí má tři a více exekucí a podle Hábla (2018) je jich až 90 % nevymáhatečných, průměrně činí výše jistiny 65.000 Kč. Problém přílišného, nezodpovědného zadlužení a následného předlužení vychází dle Dvořákové et al. (2011) z moderního životního stylu, protože žít na dluh a na vše si půjčovat se v dnešní společnosti považuje za naprosto přirozené a v jistém smyslu se z toho stal trend. Ne vždy se dle autorů dostane člověk do dluhů vlastní chybou, mnohdy chce pomoci někomu z rodiny, který využije jeho dobroty a požádá ho o pomoc. Tento způsob zadlužení je typický pro seniory a matky samoživitelky, kteří nikoho jiného než své děti nemají, a proto se velmi snadno dostávají do dluhové pasti (Dvořákové et al. 2011). Problém zadlužování není jen

dominantou České republiky, ale začíná se objevovat i v jiných zemích, například v Anglii, kde dochází rovněž k častějšímu předlužení mladých lidí (Horton, 2015).

1.1 Závazek

V následujícím odstavci si definujeme pojem závazek dle nového občanského zákoníku 89/2012 (dále již NOZ). Dle něj se již nepoužívá pojem dluh, ale závazek. Závazek v NOZ je definovaný jako vztah mezi věřitelem a dlužníkem, jehož hlavním obsahem jsou práva a povinnosti vyplývající ze vztahu těchto dvou subjektů. Věřitel je tím, kdo má pohledávku a má právo požadovat, aby dlužník pro něj nebo i pro jinou osobu vykonal. Naopak dlužník se zavazuje vrátit svůj závazek v předem stanovené lhůtě. Důvodem vzniku bývá nejčastěji smlouva, v níž dochází k podpisu věřitele a žadatele o závazek. Zodpovědnost za vznik či změnu řešení svých dluhů má vždy dlužník, má povinnost mít o svých závazcích přehled a pravidelně hradit svůj závazek a snažit se o to, aby nedocházelo k prodlení nebo k nesplácení (Ivičicová et al., 2014).

1.1.1 Typy závazků

Závazek vzniká ze dvou základních zdrojů – ze zákona, nebo ze smluv (Hábl, 2018). Do závazků ze zákona řadí Hrdinková, Mati (2013) zdravotní pojištění, daně, výživné, povinné ručení, pokuty, úvěry, kontokorenty, hypotéky, pojištění. Do závazků vyplývajících ze smluv pak řadí titíž autoři nájem, energie, půjčky, ručitelství, manželství, a to zejména v rámci společného jmění manželů, kdy dluhy jsou obou partnerů (Hrdinková, Mati 2013).

Další rozdělení pak ve svých publikacích uvádí společnost Rubikon Centrum (2012), která rozeznává 4 typy dluhů:

- Dluhy vůči státu: daně a poplatky, sociální a zdravotní pojištění, pokuty a jiné správní sankce.
- Dluhy z trestné činnosti: peněžité tresty, náhrady škody poškozenému, poplatky za soudy a obhájce, újma na zdraví, náhrada škody vzniklá z nedbalostního jednání.
- Dluhy nestátním věřitelům na základě smlouvy: spotřebitelské úvěry, půjčky, ručitelství v rámci půjček někomu jinému, kupní smlouvy, hypotéky, leasingy, online půjčky, kontokorent, povinné ručení, pojistky.

- Dluhy na výživném: většinou vymáhané exekučně.

Po společnosti Rubikon Centrum popisuje další rozdělení ve své knize Breburda (2013). Breburda (2013) rozlišuje pohledávky přednostní a nepřednostní, jinak také označované jako běžné. Přednostní pohledávka je dle autora právo věřitele na plnění určité částky od dlužníka, přičemž plnění vyplývá z předem uzavřené smlouvy. Dále autor uvádí, že právo věřitele spočívá v povinnosti, aby dlužník něco konal, dodržoval termín ve stanovenou dobu a neměl prodlení ve splátkách. Breburda (2013) řadí mezi přednostní pohledávky: výživné, náhrady škody způsobené ublížením jinému člověku na zdraví, náhrada škody vzniklá z trestné činnosti, pohledávky daní, zejména neplacení a poplatky s nimi spojené, pohledávky pojistného na sociálním zabezpečení a zdravotním pojištěním, pohledávky náhrady přeplatků na dávkách sociální podpory, nemocenského, náhrady za příspěvek na výživu dítěte.

1.1.2 Ponzioho schéma

Dle Dohnala (2017) a Bostmanové (2018) se bohužel ne vždy jedná o půjčky, ale může se jednat i o investice, kdy člověk investuje peníze, ale zisk z nich již nikdy nevidí. Za průkopníka tohoto podvodu se dle autorů považuje Carlo Ponzi, který jako první dokázal podvod aplikovat. Autoři uvádí, že podstata celého triku spočívá v tom, že slíbený zisk investorům vyplácí z peněz investorů přicházejících po nich. Díky tomu investoři vidí, že finance se opravdu množí, a nechají proto peníze v rukou podvodníka, který je následně používá pro své potřeby (Frunza, 2016). Autor vysvětluje hlavní myšlenku jako neustále přibývajícím počet investorů, bez nich by tento podvod ani nešel. Dle autora se investor dostane do situace, kdy investoval do slibně se rozvíjejícího projektu, ale nakonec přichází na to, že se výnosný projekt neuskuteční a o svůj vklad přichází. Dohnal (2017) uvádí, že tento systém může fungovat pouze do doby, kdy do projektu přitékají nové a nové peníze, jakmile dojde k zastavení jejich toku, projekt se hroutlí a není možné v něm pokračovat. Po Carlu Ponzim se následně pojmenovalo schéma, které v současné době nese název Ponzioho schéma, a i nadále se ho snaží někteří podvodníci aplikovat v naší společnosti (Bostmanová, 2018). Dle Frunzyho (2016) a Mauboussinho (2014) se Ponzioho schéma znovu objevuje v roce 2008, kdy Bernad Madoff nic netušící investory obral tímto podvodem o více než 60 miliard korun, ale není jediným, kdo Ponzioho schéma využíval či stále ještě využívá.

1.1.3 Charakteristika zadlužení a předlužení

Dluhy vždy představují veliké riziko pro rodinný rozpočet (Jak ovládnout své peníze: finanční plánování pro každého, 2013). Autor doplňuje, že zadluženost představuje pojem, který popisuje situace lidí, kteří se dostali do pozice dlužníka zejména nesplácením svých závazků. Dle Ministerstva financí České republiky (2019) k takovéto situaci dochází v případě, kdy si člověk půjčí finanční prostředky, ty ale nejsou následně schopny pokrýt jeho výdaje a převyšují jeho příjmy. Autorka Skalková (2017) rozlišuje zadluženost naplánovanou a neplánovanou. Dle autorky patří plánovaná zadluženost mezi nejčastější způsoby zadlužení. Jedinci si berou půjčky, které v průběhu svého života uplatní, a snaží se své závazky zčásti hradit (Skalková, 2017). Tento způsob se často vyskytuje u lidí s hypotékou (Skalková, 2017). Naopak neplánovaná zadluženost dle autorky není závislá na člověku, ale vzniká na základě nečekané životní situace, například ztráta zaměstnání, zhoršení zdravotního situace či úmrtí živitele v rodině nebo jiné neočekávané situace. Tyto události dle Zemana, Nachera (2017) následně nutí domácnost, ač proti její vůli, se zadlužit, neboť dochází k výpadku v příjmech a ona zůstává bez finančních prostředků, není schopna zabezpečit své základní životní potřeby.

Autorka Žitná (2018) ve své zprávě cituje sociální pracovníci Ryšavou, která považuje za nejnebezpečnější rychle dostupné půjčky, takzvané mikropůjčky, jež lze získat za pomoci telekomunikačních sítí, kdy si člověk pouze klikne na zvolený internetový odkaz a peníze má do pár minut na účtu. Dle autorky se nejčastěji s tímto typem půjček setkávají sociální pracovníci u mladých lidí. Dále autorka hovoří o nejzadluženější skupině lidí ve věku 30 až 40 let ale zároveň odkazuje na nárůst zadluženosti mladých lidí ve věkové kategorii 20 až 25 let, což se dá považovat za obrovský problém, který v současné době řeší většina občanských poraden. Dle autorů Zemana, Nachera (2017) se setkáváme se zadluženými celými rodinami, kdy mladiství neznají jiný způsob života než život v dluzích a volně dostupných půjčkách, takže nadále pokračují v naučených vzorcích chování získaných od svých rodičů. V ostatních zemích dochází k zadlužování mladistvých z důvodu půjček na vzdělání, kariéru (Sieg, Wang, 2018).

Matoušek et al. (2013) pojem předlužení vysvětluje dvojím způsobem. Prvním se dle autora označuje situace dlužníka, který není schopen splácet své závazky. A druhý se podle něj zabývá legislativou a svědčí o úpadku společností. Skvojasová (2017) a Žitná

(2018) termínem předlužení charakterizují stav, kdy splátky úvěrů a půjček přesáhnou hranici 50 procent celkových příjmů rodiny. Dle autorek Skvojasové (2017) a Žitné (2018) se lze v praxi setkat i se zadluženými rodinami, jejichž hranice přesahuje 50 %. K tomu dodává kniha Jak ovládnout své peníze (2017), že ale rodiny mají i nadále dalších 50 %, jimiž mohou disponovat při sestavování svého rodinného rozpočtu. Dle Skvojasové (2017) vede proces předlužení k osobnímu bankrotu. Autorka uvádí, že v posledních letech se termín předlužení v médiích objevuje velmi často, a to v souvislosti s hospodářskou a finanční krizí. V důsledku nárůstu předlužení a rizik s tím spojených byl přijat insolvenční zákon 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Dle tohoto zákona se jedná o předlužení tehdy, když má dlužník více věřitelů a celková výše závazků přesahuje hodnotu jeho vlastního majetku.

1.1.4 Osa růstu zadluženosti

Besedová (2014) popisuje šest fází vývoje dluhu: nultá probíhá ještě před vznikem dluhu, osoba stále splácí a nemá žádný problém. Během první fáze dochází ke vzniku dluhu. V třetí fázi se klient najednou ocitá v prodlení se splátkami, ve čtvrté fázi věřitelé zasílají dlužníkovi upomínku. V páté fázi již dostává dlužník dopis od soudu a šestou fází je exekuce.

Balabán (2011) popisuje fáze dluhů: Prvopočátek dluhu, což je opoždění splátek – v této fázi by měl dlužník začít komunikovat s věřiteli. Druhá fáze – upomínka od věřitele, ale není povinností věřitele ji dlužníkovi zasílat. Následující fáze – odstoupení od smlouvy a prohlášení úvěru za splatný. Čtvrtá fáze – inkasní, soudní nebo exekuční řízení. Pátá fáze – rozhodnutí o právním nároku věřitele. Poslední fází je výkon rozhodnutí neboli exekuce. K předchozím autorům se přiklání i společnost Rubikon Centrum (2012) v manuálu k řešení finanční situace předlužených klientů, kde popisuje časový růst zadluženosti rozdělený do sedmi částí. Organizace Rubikon Centrum (2012) k předcházejícím šesti fázím doplňuje ještě sedmou fází, a to uzavření smlouvy o půjčce.

U dluhů dochází k nárůstu původní částky o sankce, které mají věřitelné k dispozici, a mohou je proto při nedodržení předem stanovených podmínek využít (Deville, 2019). Dle autora mají věřitelé v rukou velkou moc, kterou mohou následně vůči dlužníkovi uplatňovat.

1.1.5 Příčiny zadlužení a předlužení

Žitná (2018) popisuje, že až 15 % procent dlužníků se do dluhové pasti dostává poté, co ztratí zaměstnání, další skupinu tvoří hazardní hry, závislosti zejména na alkoholu a drogách, ty dle studie představují 20 %. Autorka dle studie uvádí, že z 10 % se dlužník zadluhuje kvůli dětem, a to v období mateřské dovolené. A v poslední řadě se dle autorky uvádí 5 % skupin lidí, kteří vlivem nemoci nemohou pracovat, ale zároveň sem patří i cizí úvěry, a to ručení. Mandys a Nosková (2014) dělí zadlužení obyvatel na ekonomické a mimoekonomické. Ekonomické příčiny jsou dle autorů především spojeny s poklesem v celé ekonomice a nárůstem nezaměstnanosti a inflací, tudíž nejsou tolik ovlivnitelné samotným dlužníkem, ale závisí na ekonomice společnosti. Lukešová (2011) naopak popisuje rozdělení příčin vzniku zadlužení dle Asociace občanských poraden, a to na vnitřní neboli ty, za které si mohou dlužníci sami, a na vnější, které pak vysvětluje jako problém společnosti a legislativy. Vnitřní příčiny dle autorky závisí na finanční gramotnosti člověka a jeho hospodaření s financemi v rámci rodinného rozpočtu, což většina dlužníků neumí. Do vnějších pak zařazuje autorka zejména reklamy úvěrových společností a zejména neetické, mnohdy nelegální postupy oddlužovacích agentur, které mají mnohdy lichvářské úroky.

Finanční gramotnost je definována dle Lukešové (2011) jako soubor znalostí či dovedností a postojů občana, který je nezbytný k tomu, aby byl schopen zabezpečit sebe a svou rodinu. Pokud má občan dobré znalosti, orientuje se v problematice peněz a cen a dokáže spravovat rodinný nebo osobní rozpočet (Lukešová, 2011). Jak již řekla autorka, nedostatečná finanční gramotnost je jednou z nejčastějších příčin zadlužení a následného předlužení člověka. K tomuto tvrzení dodává Balabán (2011), že nakládání, spravování a veškerá manipulace s penězi je součástí našeho každodenního života a bez toho se nikdo neobejde. Bertl (2012) a Lukešová (2011) dodávají, že dlužníci si vezmou půjčky, aniž by byli následně schopni si spočítat úrok nebo procentní sazbu, kterou budou muset splatit, a v důsledku nedostatku znalostí je nenapadne lepší řešení, než si vzít další volně dostupnou půjčku. Absence finanční gramotnosti dle Noveského (2009) bývá nejčastější příčinou předlužení, neboť lidé neumí hospodařit s rodinným rozpočtem a mnohdy vynakládají své finanční prostředky na věci, které nepotřebují.

Balabán (2011) poukazuje na to, že finanční gramotnost představuje prevenci proti zadlužování. Pokud není dostatečná, vzniká problém s hospodařením, a proto mnoho

občanských poraden pořádá pravidelné semináře k tématu finanční gramotnosti (Balabán, 2011). Podle Lazareviče (2012) lidé s nízkou finanční gramotností nechtějí absolvovat vzdělání, které by vedlo ke zlepšení jejich situace. Autor dodává, že lidé trpí nedostatkem informací k tomu, aby byli schopni posoudit rizika spojená s jejich chováním. Problémy s finanční gramotností se dle autora vyskytují více u lidí s nízkým vzděláním a nízkým příjmem, ale nelze to považovat za pravidlo.

Drexlerová et al. (2009) dělí příčiny zadlužení na individuální a strukturální. Autoři popisují individuální příčiny zadlužení, které mají kořeny v rodině konkrétního klienta, a to jestliže neumí rodina efektivně hospodařit nebo jeden z členů rodiny má problémy v oblasti sociální patologie, ale důvodem může být i rozpad rodiny. Autoři upozorňují, že ke vzniku platební neschopnosti pomáhají i sezónní nákupy, a to Vánoce, Velikonoce nebo výprodeje. Do strukturálních příčin se řadí nezaměstnanost, nízký příjem, neadekvátní vzdělání, rozvod, brzké založení rodiny, úrazy, nemoci (Drexlerová et al., 2009). Velmi častým problémem je nyní zadlužování lidí v seniorském věku, kdy si vezmou půjčku pro svá vnoučata nebo děti, ty však následně dluhy nesplácí (Hábl, 2018). K tomuto fenoménu napomáhají i předváděcí akce, zacílené zejména na lidi v důchodovém věku, kteří si poté koupí věci, které nikdy nevyužijí (Bertl, 2012). Hábl (2018) uvádí, že mohou také ručit svým příbuzným, kamarádům nebo známým, problém nastává v okamžiku, kdy věřitel přestane své závazky plnit a dluh přechází na ručitele, neboť on se zavázal k plnění závazku. Hoeve et al. (2014) k tomu doplňuje, že se rodiče nebo prarodiče více nachází v dluhové pasti právě kvůli svým rodinným příslušníkům, než kvůli sobě. Za opačný trend Hábl (2018) považuje zadlužování velmi mladých lidí, která si chtějí koupit věci, které má jejich okolí a v té době jsou populární, jedná se o takzvané sezónní zadlužování. Hoeve et al. (2014) ve svém výzkumu vysvětluje, že rodiče se velmi často podílí na dluzích svých dětí, neboť děti napodobují jejich postoj k financím, a následně na jejich dluhových problémech.

Mezi příčiny zadlužení řadí Krušínková (2012) i nezaplacení řádného výživného, které bývá v případě exekucí vymáháno jako přednostní dluh a nepřihlášení osob na úřadu práce do evidence uchazečů o zaměstnání. Tímto nepřihlášením vzniká dluh na zdravotním pojištění, které si občan většinou sám nehradí, bývá to tedy jeden z hlavních dluhů (Krušínková, 2012). A zároveň i největším dluhem v jejich životě, neboť zdravotní pojišťovny mají vysoké penále (Hábl, 2018).

1.1.6 Dluhová past

Dluhovou past nebo dluhovou spirálu definuje Pawlikowska (2019) jako situaci, kdy dlužník není schopen splácet všechny své vzniklé závazky a vlivem úroků dochází k nárůstu dluhu. Dle autorky dochází k opětovnému brání půjček, a to pouze za účelem splácení půjček předchozích. Dlužníci mnohdy ani finance nevidí a hned je posílají na splátku předchozího dluhu (Pawlikowska, 2019). Skvojasová (2017) doplňuje, že většina lidí se do svého problému s financemi dostala zejména kvůli nesplacení svých závazků a především kvůli nerozvážnému chování a nakupování věcí, na které neměli finance, ale „museli“ je mít, protože je mají všichni kolem. Bubák (2014) upozorňuje, že do dluhové pasti se dá dostat snadno. Pokud se problémy z dluhů začínají promítat do osobního života dlužníka, v tu chvíli se člověk nachází v dluhové pasti a velmi těžko se z ní sám dostane (Bubák, 2014). Proto se dle autora doporučuje začít hledat odbornou pomoc, kterou poskytují občanské či sociální poradny. Dluhová past totiž podle autora může mít vliv na psychiku člověka, může rozvracet rodiny, způsobovat psychosomatické problémy, dostávat lidi na samotné dno jejich sil. Bohužel někdy dlužníci nenajdou ze své situace východisko a sáhnou si na život (Vágnerová, 2014).

Ministerstvo financí České republiky (2019) varuje i před tím, že dluh narůstá, i když ho věřitel aktivně nevymáhá, protože čeká na jeho zvýšení o úroky, a to až do takové částky, kdy se dluh dostane do požadované výše a jemu se vyplatí začít dluh vymáhat. Dluhová spirála má dle Skvojasové (2017) poté vliv na psychickou stránku člověka, který může být více náchylný k depresím a jiným psychickým onemocněním.

V dluhové pasti se nachází v České republice zhruba půl miliónů lidí. Pokud budeme brát v úvahu i rodinné příslušníky dlužníků, jedná se až o dva miliony lidí, kteří jsou přímo zatíženi zadlužením (Hábl, 2018). V současné době již počet zadlužených lidí, kteří uvízli v dluhové pasti, hranici dvou milionů překročil, dodává (Pawlikovská, 2019).

1.1.7 Důsledky zadlužení a předlužení

Předlužení lidé se často snaží vyhýbat legálnímu zaměstnání, protože by jim na určité část mzdy byla uvalena exekuce, a proto raději budou žít ze sociálních dávek státní sociální podpory (Dvořáková et al., 2011). Novosad (2009) dodává, že svůj příjem si většina zadlužených vylepšuje prostřednictvím práce na černo, kde jim nejsou

prováděny exekuční srážky a oni mají ke své spotřebě celý svůj vydělaný zisk. Předlužení většinou vede k nelegálnímu zaměstnání lidí a mnohým dalším vznikajícím nepříznivým vlivům souvisejícím s tímto životním stylem (Dvořáková et al., 2011). Nelegální práce má mnoho nevýhod, např. v případě nemoci nemá dlužník nárok na nemocenskou, neboť si sám neplatil zdravotní pojištění (Novosad, 2009). Stejný případ nastává, pokud dojde u dlužníka ke zhoršení jeho pracovní schopnosti a chce si zažádat o invalidní důchod, protože jen málokdy má k jeho získání potřebnou dobu pojištění (Besedová, 2014). Dle autorky dochází se ztrátou zaměstnání rodičů k častějším absencím dětí ve školních zařízeních a jejich následným problémům v rámci kolektivu.

Psychologické důsledky jsou velmi časté, neboť dochází k velmi silnému psychickému nátlaku na dlužníka z řad věřitelů nebo exekutorů a ten se mnohdy uchyluje k nejhoršímu řešení, někteří si v této situaci dokážou sáhnout na život, sebevražda patří mezi časté důsledky dluhů (Orel et al., 2012). Dle Sweet (2018) jsou dluhy spojeny s výrazným zhoršením zdravotního stavu, a to včetně zhoršení krevního tlaku, fyzického stavu člověka. K tomu dodává Vágnerová (2014), že nejčastějšími psychologickými důsledky jsou stres, deprese a krize. Obě autorky se shodují, že lidé, kteří vnímají dluhy jako své osobní selhání, se stávají náchylnějšími ke zhoršení zdravotního a emocionálního stavu. Dle autorů Hayley et al. (2019) trpí na psychické problémy spojené s dluhy více zejména rozvedené ženy s nižšími příjmy, což následně dokládají ve svém výzkumu. Velmi často se dlužníci setkávají s pocitem bezmoci, beznaděje a dlouhodobě u nich dochází k přetrvávajícím depresím, u některých přichází myšlenky, zda by nebylo lepší se vším skoncovat a nežít, dlouho jim trvá, než vyhledají odbornou psychologickou pomoc (Vágnerová, 2014).

Nejčastější ekonomický důvod zadluženosti a následné předluženosti je exekuce, která se řídí dle zákona 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti. Dochází k situaci, kdy dlužník hradí své dluhy, ale exekuce neubývají, neboť jistina bývá zvýšená o úroky z prodlení. A protože neumí najít řešení, začnou se u něj objevovat psychické problémy, všechny důsledky zadluženosti na sebe navzájem navazují, málokdy na dlužníka dolehne jenom jeden důsledek jeho nerozvážného chování (Hůlová, 2009).

Dle Hůlové (2009) je jedním z negativních důsledků zadlužení ztráta bydlení a následné hledání vhodného řešení bytové situace, mnohdy dochází k nalezení bydlení

v azylových domech, kde se nyní často setkávám s opakovanými pobyty a častým neřešením dluhové situace. Se ztrátou bydlení většinou souvisí i rozpad rodiny a bohužel někdy i odebrání dětí a jejich následné umístění do dětských domovů či ústavních zařízení (Besedová, 2014). Dle autorky i v těchto situacích, kdy dojde k navrácení dětí do péče, nemají rodiny vyhráno a stále zůstávají pod dohledem sociálně právní ochrany dětí. Vlivem ztráty bydlení dle Balabána (2011) dochází k sociálnímu vyloučení člověka z běžného života společnosti, ocitá se na samotném okraji společnosti a mnohdy se mu nemusí již povést vrátit se zpět do svého původního života. U některých lidí může vést zadlužení i k páchání trestné činnosti, neboť nemají finanční prostředky k zaplacení dluhů (Aaltonena et al., 2016). Uvádí, že dluhy patří mezi jednu z častých příčin krádeží.

1.1.8 Exekuce

Jak již bylo vysvětleno výše, exekuce je jedním z důsledků zadlužení. Exekuce se dá definovat jako nenucený výkon exekučních titulů, kdy exekuční řízení směřuje k rychlému uspokojení věřitelových práv na základě vykonatelného rozhodnutí soudu nebo exekučního titulu (Rubikon Centrum, 2012). Věřitel je osoba nebo subjekt, který poskytl dlužníkovi finance (Breburda, 2103). Exekuci nařizuje soud na základě vydaného platebního rozkazu a za její výkon zodpovídá soudní exekutor, kterému se i zasílá návrh na zahájení exekuce (Kobík, Kohoutková, 2013). Exekutor nezkoumá pohledávku jako takovou, jeho již nezajímá, zda je, či není oprávněná, a proto dle zákona ihned začíná s vymáháním, které mnohdy nebývá moc šetrné vzhledem k dlužníkově vzniklé situaci (Hrdinková, Mati 2013). Exekuce se týká veškerého majetku dlužníka, a to jak movitého, tak i nemovitého. Způsob provedení exekuce vždy závisí na exekutorovi a ten může použít i několik způsobů najednou (Breburda, 2013).

Dle exekučního zákona č. 120/2001 Sb., lze provést exekuci příkázáním pohledávky z účtu u bank. Pokud to nedostačuje, může být příkázáno srážení pohledávky z účtu manžela povinného. Hauzarová (2017) za nejčastější způsob provedení exekuce považuje provedení srážek ze mzdy povinného, ty lze však provádět pouze v případech vymezených právní úpravou. V zákoně č. 120/2001 se ještě popisuje způsob provedení exekucí prodejem movitého i nemovitého majetku. Zabavení movitého majetku se označuje jako mobiliární exekuce, při níž přijede exekutor do místa bydliště dlužníka. Mobiliární exekuce znamená terénní vymáhání pohledávky, spočívající v soupisu

movitého majetku dlužníka (Hauzarová, 2017). Patří mezi zákonem stanové formy exekuce a exekutor má na tento způsob provedení exekuce právo (Švajdová, 2013). Provedení mobiliární exekuce dle autorky pak je dohledání veškerého majetku dlužníka v místě jeho bydliště, kde se zdržuje, nebo sídla firmy.

K problémům dle Hauzarové (2017) dochází, když exekutor nařídí exekuci na účet povinného, na který mu je zasílaná mzda z pracovní činnosti. Dle autorky pokud dojde k zablokování účtu, má povinná osoba možnost o vyplacení částky dvojnásobku životního minima, což představuje 6.820Kč, ale tato částka může být vyplacena pouze jednou. Dále autorka dodává, že zbylá část financí, která zůstane na účtu, odchází na dluh u věřitele prostřednictvím exekutora.

1.1.9 Nezabavitelné částky v exekuci

V následujícím odstavci autorka Kučerová (2019) uvádí, že aktuální výpočet srážek ze mzdy. Exekutor provádí srážky ze mzdy a důchodů. Některé příjmy jsou před exekucí chráněné, jedná se o dávky pomoci v hmotné nouzi, jednorázové dávky sociální podpory, dávky sociální péče, příspěvek na bydlení. Exekutor musí nechat nezabavitelné částky, které se od 1. ledna 2019 zvýšily na 6.428,67 Kč měsíčně. Nezabavitelné částka je pouze základním údajem výpočtu, důležitá je částka nad hranicí 6.428, 67 Kč. Tento údaj se rovná součtu částek životního minima a 6.428,67 Kč, dohromady může zůstat ze mzdy dlužníkovi maximálně 9.643 Kč. Pakliže má manželku nebo děti, přičítá se k nezabavitelné částce ještě 1.607 Kč na každou vyživovanou osobu. Zbylá částka nad 6.428,67 Kč, popřípadě zvýšení o vyživované osoby se dělí na tři třetiny, z nichž exekutor může postihnout pouze dvě třetiny a třetí třetina se vrací dlužníkovi. Poté záleží na tom, zda se jedná o pohledávku přednostní, v té chvíli exekutor zabavuje dvě třetiny, pakliže se jedná o nepřednostní pohledávku, postihuje jenom jednu třetinu. Pokud má dlužník dluh na výživném, dochází k přednostnímu plnění dluhu bez ohledu na to, zda v přihlášených závazcích je i přednostní pohledávka.

1.1.10 Insolvence

Insolvence je právně upravena v zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení – insolvenční zákon v platném znění. Dle insolvenčního zákona se jedná o platební neschopnost v případě, kdy dlužník není schopen splácet své dluhy věřitelům. Dlužník se nachází v úpadku, jestliže má dva a více věřitelů a peněžité závazky musí

být 30 dnů po splatnosti a následně není schopen tyto své závazky plnit (Zákon č. 182/2006 Sb., 2006).

Dle zákona č. 182/2006 § 3 odst. 2 se má za to, že dlužník není schopen dostát svým závazkům pakliže:

- Neplní delší dobu než 3 měsíce.
- Není možné dosáhnout jejich uspokojení zesplatněním peněžitých pohledávek.
- Zastavil platby většiny svých závazků.

Oddlužení představuje nástroj úpadkového práva, jehož hlavním cílem není jen částečné uspokojení věřitelů, ale i ekonomické zlepšení situace dlužníka (Pawlikovska, 2019). Od 1. 7. 2017 vešla v platnost novelizace insolvenčního zákona č. 67/2017 Sb., kterou se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Tentýž zákon byl opětovně novelizován, a to 1. 6. 2019.

V následujícím odstavci si vysvětlíme tři možnosti úpadku dle zákona 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Jedná se o konkurz, oddlužení a reorganizaci. Konkurs zákon vysvětluje jako obecné řešení úpadku jak pro právnické, tak fyzické osoby. Znamená to prodej veškerého majetku, a zbylé závazky nezanikají, věřitelé mají možnost i nadále je vymáhat i po ukončení konkurzního řízení. Druhým způsobem řešení úpadku pak je oddlužení, což je pro fyzické i právnické osoby, které ale nejsou podnikateli, takže jejich dluhy nepochází z podnikatelské činnosti. Reorganizace je potom řešením úpadku pro podnikatele či právnické osoby, které mají velký obrat nebo jejich firmy mají hodně zaměstnanců.

Oddlužení je způsob řešení úpadku, ve kterém dochází k minimálně třicetiprocentnímu plnění všech nezajištěných věřitelů, a to buď prodejem majetku dlužníka, nebo splátkovým kalendářem, který trvá pět let (Růčková, 2015). Dle autorky, pakliže dlužník dodrží všechny povinnosti, může ho následně soud osvobodit od zbytku jeho dluhů, insolvenční soud o tom rozhoduje po zjištění všech okolností. Tatáž autorka uvádí, že insolvence je především pro fyzické osoby, které nemají dluhy z podnikání. Jestliže mají dluhy z podnikání, mohou i tak podat insolvenční návrh, ale s tímto návrhem musí souhlasit všichni věřitelé. Subjekty Dle Růčkové (2015) subjekty, které potom vstupují do insolvenčního řízení, jsou dlužník, věřitel, insolvenční soud a insolvenční správce. Dlužník dle novelizace insolvenčního zákona 182/ 2006 Sb.,

o úpadku a způsobech jeho řešení, nyní nemůže podat návrh sám, ale musí ho podat prostřednictvím akreditované osoby nebo právníka, advokáta či notáře. Podle zákona rozhoduje o povolení, či nepovolení oddlužení insolvenční soud, a to vždy podle místa trvalého bydliště či dle místa, kde se aktuálně dlužník zdržuje. Insolvenční správce určuje soud, připravuje a dohlíží na průběh oddlužení, platí se mu odměna ve výši 1.089 Kč, v případě manželů se platí odměna 1.633 Kč (Zákon č. 182/2006 Sb., 2006). Posledním subjektem jsou věřitelé, ať už zajištění nebo nezajištění (Doleček, 2019). Jejich úkolem v insolvenčním řízení je dle autora přihlásit své pohledávky.

Oddlužení se provádí za pomoci splátkového kalendáře, což popisuje zákon 182/2006 Sb. Splátkový kalendář je na dobu pěti let. Dle zákona dlužník měsíčně odvádí ze svého příjmu částku, jež převyšuje nezabavitelnou částku dle výpočtu pro výkon rozhodnutí u přednostních pohledávek, kterou jsme již popsali v kapitole nezabavitelné částky v exekuci, kdy v případě insolvence se postihují dvě třetiny. Ke splacení závazků může dojít i prodejem majetkové podstaty, kdy je majetek dlužníka zpeněžen a jeho výtěžek se potom odečte od pohledávek za podstatou a rozdělí se mezi jednotlivé věřitele (Reinhard, 2014). O přerozdělení dle autorů rozhoduje insolvenční správce, který jednou za půl roku má povinnost sepsat zprávu o plnění dlužníka v insolvenčním řízení.

Oddlužení má dle Reinharda (2014) mnoho výhod, ale zároveň i nevýhod. Autor mezi výhody řadí fakt, že všechny dluhy se rozloží do splátkového kalendáře, který trvá maximálně 60 měsíců. V období, kdy člověk plní oddlužení, jeho dluhy již nenarůstají, nedochází k přičítání úroků k dlužné částce (Schönfeld, 2017). Dle autorů je nenarůstající úrok hlavním důvodem, proč dlužníci volí jako své řešení zadlužení insolvenční.

1.1.11 Novelizace insolvenčního zákona

V letošním roce 2019 došlo k rozsáhlé novele insolvenčního zákona, která vešla v platnost 1. 6. 2019 a jež přináší mnoho změn, jak uvádí Doleček (2019). Největší novinku autor spatřuje v možnosti oddlužení na částku nižší než 30 %. Nyní bude dlužníkům stačit zaplatit minimálně 2.200 Kč, což představuje dvojnásobek odměny insolvenčního správce (1.089*2), pakliže se bude jednat o manžele, půjde o částku 3.300Kč (1633*2), kterou budou muset měsíčně zaplatit ze svých příjmů (Doleček,

2019). K tomu dodává Pawlikowská (2019), že nyní bude moct do insolvence vstoupit větší počet lidí, a to zejména lidé s nízkými příjmy, kteří do této doby neměli možnost vzhledem ke svému příjmu oddlužení splnit. Velkou novinkou pak dle Dolečka (2019) je také tříleté oddlužení pro seniory a lidi v druhém a třetím typu invalidity.

1.1.12 Statistika zadluženosti v České republice

V následující odstavci se budeme zabývat projektem autora Radka Hábla – Mapou exekucí (2018), který uvádí, že v roce 2017 bylo již 863 tisíc lidí, kteří mají exekuci. Tato statistika platí pouze pro fyzické osoby, řadí se sem i osoby samostatně výdělečně činné. Lidé nemívají pouze jednu exekuci, dle statistiky je skoro polovina osob, jež má 3 a více exekucí, přičemž počet vystoupal až na 493 tisíc. Nejvíce exekucí mají lidé v Ústeckém kraji. Z 692.613 obyvatel má nařízenou exekuci 125 241 osob, což představuje 18 %. Nejméně exekucí má naopak Vysočina a Zlín. Na Vysočině připadá na 432.753 obyvatel pouze 24.974 lidí s exekucí, což představuje 5,77 %. Zlínský kraj má podobné údaje, a to na 499.024 obyvatel připadá 28. 650 osob v exekuci, to činí 5,77 %. Pokud se ale zaměříme na počet exekucí, kdy má osoba více jak jednu exekuci, tak v tomto ohledu vítězí Ostrava, kde má 45 % osob 3–9 exekucí.

Ročně v České republice přibývá až 600 tisíc nových exekucí. Dle Hábla (2018) jim již přibližně 95 % čelí, což v praxi znamená, že člověk nemá pouze jednu exekuci, ale několik, jak již uvádí mapa exekucí. Jana Tvrdková (2019), prezidentka exekutorské komory, uvádí, že v roce 2018 bylo nařízeno 718.000 exekucí a 300.000 soudních rozhodnutí, což znamená exekuce prováděné soudem. Táž autorka zmiňuje, že od roku 2001 došlo k nařízení exekucí ve více než 2.5 milionu případů, exekuce rapidně rostou a nedochází ke snižování počtu ročně nařízených exekucí. Kolem 151 tisíc lidí má potom okolo 10 exekucí (Kučera, Kropáček, 2018).

V roce 2019 v České republice počet exekucí dle exekutorské komory klesl, nyní se eviduje 4.452.882 exekucí, které jsou vedeny vůči fyzickým osobám (Tvrdková, 2019).

1.2 Sociální práce

Sociální práce je společenskovední disciplína, jejímž hlavním cílem je zjištění a odhalování sociálních problémů a následné nalezení vhodného řešení (Matoušek et al., 2012). Dle Gulové (2011) se sociální práce poskytuje prostřednictvím sociálních

pracovníků, kteří pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám. Dle Matouška et al. (2012) se opírá o sociální solidaritu a naplňování klientova potenciálu. Sociální práce se snaží o prevenci sociálního vyloučení u klientů, kteří již nejsou schopni se zapojit do běžného života, a napomáhá k udržení co nejdůstojnějšího způsobu života (Gulová, 2011). Etické otázky v sociální práci zahrnují zejména úsilí pomáhat jednotlivcům, rodinám, skupinám, organizacím nebo komunitám (Reamer, 2012).

Za hlavní cíle sociální práce považuje Matoušek et al. (2012): Podpořit schopnosti klienta k nalezení adekvátního řešení problémů, o které by se měl snažit klient sám. Zprostředkovat klientovi kontakt s okolními organizacemi, které mu mohou poskytnout potřebné služby a pomoci mu v řešení jeho těžké situace. Napomáhat k tomu, aby všichni pracovali efektivně a profesionálně a nedocházelo k diskriminaci klienta, rozvíjet a zlepšovat sociální politiku (Matoušek et al., 2012). Dle autorky Gulové (2011) je již známo, že velké množství organizací sociální práci provádělo, nebo ji i provádí, a to i přestože tato činnost není v jejich stanovách jako sociální práce označována. Sociální práce si jako významný obor vytvořila i vlastní teorie a postupy, ale ne vždy se jedná pouze o jejich postupy, mnoho z nich sdílí s jinými pomáhajícími profesemi a dochází k modifikaci jednotlivých postupů (Matoušek et al., 2013). Sociální práce proto velmi úzce spolupracuje i s jinými odvětvími od psychologie, speciální pedagogiky přes zdravotnické obory až po sociologii a právo (Matoušek et al., 2012).

Dle Cree (2015) sociální pracovníci při výkonu svého povolání nesou zvláštní odpovědnost, a to nejenom vůči sobě či organizaci, kde pracují, ale hlavně vůči světu, neboť vykonávají jedinečnou a záslužnou profesi, která dokáže obohatit a pomoci lidem napříč sociálními vrstvami, a to bez rozdílu věku, pohlaví, etnického vyznání, národnostní příslušnosti. Dle Reamer (2012) jsou sociální pracovníci odborníci, kteří se zabývají problémy úzce souvisejícími s chudobou, nezaměstnaností, domácím násilím, kriminalitou, stárnutím populace, s duševně nemocnými lidmi, ale i závislými a mnoha dalšími sociálními problémy, které se v současné době vyskytují a i nadále zůstanou v naší společnosti.

V současné době dle Gulové (2011) zažívá sociální práce obrovský rozvoj ve všech směrech nabízených služeb. Dřívější představa, že nová doba přinese jenom blahobyt a bohatství, nebyla naplněná (Reamer, 2012). V České republice dochází dle Gulové

(2011) k přeplnění sociálních zařízení, jejichž nabídka služeb není adekvátní poptávaným službám. Na ulici zůstávají lidé v seniorském věku bez financí, kteří nejsou schopni se zapojit do běžného života a nemají prostředky pro zajištění svého bydlení Cree (2015).

1.2.1 Poradenství

Poradenství v užším pojetí znamená dle Matouška (2016) poskytování informací, které klient potřebuje slyšet a jež napomáhají k řešení nepříznivé situace. Tentýž autor dodává, že poradenství neposkytují jenom kvalifikovaní poradci, ale i lidé s rodinami, příbuzní a pak především přátelé, škola, kroužky, komunity, společenská centra. Poradenství se uskutečňuje i ve školských zařízeních průmyslových, sociálních, politických nebo náboženských institucí (Novosad, 2009). V dnešní době se poradenství poskytuje nejčastěji prostřednictvím tisku, internetu a dalších populárních sociálních médií (Matoušek, 2016). Poradenství Novosad (2009) ve své knize uvádí jako součást systému ucelené rehabilitace, které se staly jeho nedílným prvkem.

1.2.2 Sociální poradenství

Sociální poradenství je jedním ze tří základních druhů sociálních služeb. Dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, se dělí na sociální poradenství, sociální péči a sociální služby. Poradenstvím se zabývají všechny pomáhající profese bez rozdílu, a proto se považuje za všestrannou činnost (Matoušek et al., 2013). Posláním služby dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších zákonů, je poskytnutí bezpečného prostoru, odborné podpory dospělým lidem při řešení jejich nepříznivé sociální situace. Dle Matouška et al. (2013) je poradenství aktivní spolupráce klienta s klíčovým sociálním pracovníkem, který ho doprovází celým poradenským procesem. Ten je označován za cílený proces, který má klientovi pomoci ke stanovenému cíli a zlepšení jeho sociální situace (Krutilová, 2014). Sociální pracovník nabízí řešení daného problému a určité postupy, které vedou k vyřešení situace, ale neměl by klientovi direktivně přikazovat, co má dělat, ale stát se jeho rovnocenným partnerem a napomáhat mu v tom, aby svou situaci řešil podle svých možností (Matoušek et al., 2013).

V zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, se rozděluje sociální poradenství na dva typy: základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Poradenství se

realizuje na základě udělené registrace, jež je plně v kompetenci krajského úřadu práce v místě trvalého bydliště dle poskytovatele zajišťujícího danou službu. Přesné podmínky pro udělení registrace jsou popsány v již uvedeném zákoně 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších zákonů (Čámský et al., 2011). Chloupková (2013) vysvětluje, že pokud poskytovatel nemá rozhodnutí o možnosti poskytování odborného sociálního poradenství, může poskytovat pouze poradenství základní, nikoliv odborné. Táž autorka uvádí, že hlavní rozdíl mezi odborným a základním sociálním poradenství pak spočívá v tom, že sociální poradenství musí poskytnout každý z poskytovatelů sociálních služeb uvedených v registru poskytovatelů sociálních služeb, to znamená bez ohledu na to, kdo o pomoc žádá. Registrace sociální služby je nezbytnou podmínkou pro možnost poskytování sociální služby, bez ní nemůže být sociální služba provozována (Čámský et al., 2011).

Oblasti poradenské činnosti dle Novosada (2009) jsou lékařské poradenství, psychologické poradenství, pedagogicko-psychologické poradenství, speciálně pedagogické poradenství, profesně kariérové poradenství, sociálně právní poradenství, technicko-kompenzační poradenství, pastorační činnost, resocializační poradenství a mediace.

1.2.3 Základní sociální poradenství

Základní sociální poradenství dle Malíkové (2011) a Arnoldové (2016) poskytuje osobám všechny potřebné informace, které napomáhají k řešení jejich nepříznivé sociální situace a vychází i z předpisů o důchodovém a nemocenském pojištění, sociální pomoci, zaměstnanosti a sociálně právní ochraně dětí. Základní poradenství poskytuje informace o jednotlivých sociálních službách a o jiných formách pomoci, např.: dávky hmotné nouze nebo možnost příspěvků pro osoby se zdravotním postižením (Šimák, Loukota, 2013). Arnoldová (2016) poukazuje na fakt, že základní sociální poradenství spadá mezi základní činnosti při poskytování všech typů sociálních služeb a všichni poskytovatelé jsou vždy povinni tuto činnost zajistit a měli by být schopni situaci klienta vyřešit. Poskytuje informace směřující k řešení nepříznivé sociální situace především prostřednictvím sociálních služeb. Každá osoba má nárok na poskytnutí tohoto poradenství bezplatně, pokud ho potřebuje, a nemělo by docházet k diskriminaci, tudíž se poskytuje všem bez rozdílu (Krutilová, 2014).

Dle Krutilové (2014) by cílem poraden nemělo být řešení problému za klienta, ale poskytnutí mu pomoci, aby byl schopen z vlastních sil danou situaci vyřešit. Respektive každý má nárok na základní sociální poradenství (Matoušek et al., 2013). Sociální poradenství poskytuje sociální pracovník, který si projde odpovídajícím proškolením, které mu následně umožňuje možnost toto poradenství poskytovat (Matoušek et al., 2012). Do specializovaných forem poradenství pak vstupují další odborníci z řad lékařů, pedagogů nebo třeba právníků, ale i psychologů nebo speciálních pedagogů (Krutilová, 2014). Sociální poradenství se dle autorky poskytuje bez nároku na finanční odměnu, tím se stává sociální služba dostupnou pro všechny sociální skupiny bez rozdílu. Součástí odborného sociálního poradenství jsou i terapeutické činnosti, a to především ty zabývající se oblastí rodiny, manželských nebo partnerských vztahů (Matoušek et al., 2013).

1.2.4 Odborné sociální poradenství

Odborné sociální poradenství poskytuje na rozdíl od základního poradenství pomoc určitému okruhu jednotlivých sociálních skupin v nepříznivé sociální situaci (Arnoldová, 2016). Dle autorky se zaměřuje na jednotlivé cílové skupiny – rodiny, seniory, osoby se zdravotním postižením, oběti trestných činů a domácího násilí apod. Odborné poradenství poskytují jen některá zařízení sociálních služeb, například občanské poradny, pedagogicko-psychologické poradny, poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy anebo také v poradny pro seniory (Chloupková, 2013). Arnoldová (2016) dodává, že součástí odborného poradenství může být i půjčování kompenzačních pomůcek.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších zákonů definuje 3 základní činnosti:

- Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím – sem spadá zejména zprostředkování navazujících služeb dle vyhlášky 505/2006 Sb., § 4;
- Sociálně terapeutické činnosti – orientace v sociálních systémech, právu, psychologii nebo v oblastech vzdělávání. Tyto činnosti mohou být poradenstvím poskytovány alespoň ve 2 z těchto oblastí;
- Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů při obstarávání osobních záležitostí. Pomoc při vyřizování běžných záležitostí a pomoc při obnovení nebo

zlepšení kontaktu se sociálním prostředím.

Skrze odborné sociální poradenství získává klient velké množství informací o způsobech řešení, ale i o subjektech, které poskytují sociální pomoc, a podmínkách poskytování (Matoušek, 2016). Matoušek et al. (2013) uvádí, že poskytovatelé odborného sociálního poradenství ho nejčastěji poskytují ve větších městech, kde dochází k následné provázanosti sociálních služeb, a to ambulantně nebo terénně.

1.2.5 Poradenský proces v sociálním poradenství

Poradenský přístup klade důraz na sociální fungování, kdy se za důležité považuje schopnost klienta zvládat své problémy za pomoci dostupných informací a služeb (Matoušek et al., 2013). Tento přístup dle autora napomáhá k naplnění individuálních potřeb klienta, ale zároveň usiluje o zlepšování sociálního systému služeb. Autor uvádí, že teoretické základy najdeme v psychologii, sociologii, pedagogice a právu. V poradenském procesu se využívá dle Matouška (2016) široká škála nástrojů, příkladem mohou být rozhovor, pozorování, naslouchání. Tentýž autor dodává, že jako hlavní technika se v mnoha publikacích uvádí poradenský rozhovor. Krutilová (2014) ve své publikaci popisuje tři přístupy používání v poradenském procesu, a to přístup direktivní, nedirektivní a case management.

Pro direktivní přístup je charakteristickým znakem, že sociální pracovník má být odborníkem a expertem na klientův problém, a proto se považuje postup odborníka za ten správný Krutilová (2014). Dle Krutilové (2014) naopak nedirektivní přístup považuje za odborníka na svůj život klienta. Podporuje ho v objevování nových schopností, o jejichž existenci ani on sám neví.

Case management se dle Szotákové (2014) v současné době používá ve velmi široké škále významů, a není proto možné najít přesnou definici, která by obecně platila. V české literatuře ho mnoho autorů překládá jako případové vedení. Autorka popisuje, že jej lze definovat jako přístup k poskytování sociálních služeb, který se snaží zajistit, aby klient přijímal služby, které v danou chvíli potřebuje. Současná sociální práce poskytována v České republice získala takovou podobu, kdy se klient stává pasivním příjemce informací a postupů (Szotáková, 2014). Poukazuje na fakt, že když se klient sám nezapojí do sociální práce, může dojít k oslabení jeho kompetencí (Krutilová, 2014). Při case managementu dochází ke koordinaci služeb a provázení klienta při jejich

využívání. Pemová a Ptáček (2012) popisují, case managera jako koordinátora služeb, které se poskytují jednotlivci, skupině, rodině nebo komunitě.

Autoři za hlavní nástroj case managementu považují případovou práci, která by se měla v rámci poradenského procesu co nejvíce využívat, ale bohužel k tomu v současné době ještě v širší míře nedochází, ba naopak.

1.3 Klient

Klienta, často také označovaného za uživatele či zájemce, Matoušek (2016) ve své publikaci definuje jako subjekt, který využívá jednotlivé sociální služby, může se jednat o jednotlivce, skupinu, rodinu, ale i komunitu.

1.3.1 Mladí dospělý – věková kategorie 18–26 let

Vágnerová (2012) ve své knize popisuje věkové rozmezí u mladých dospělých od 20 do 40 let, dále uvádí, že dospělost se dá rozdělit na tři oblasti – mladá, střední a starší dospělost. V sociálních službách se ale označuje jako mladí dospělí věková kategorie 18–26 let (Spišáková, Pecinová, 2015). Pro skupinu těchto lidí existuje mnoho speciálních zařízení, která jim poskytují veškerou pomoc při vstupu do života. Nejčastěji se v registru sociálních služeb uvádí domy na půli cesty, krizová pomoc, občanské poradny a odborné sociální poradenství, pomoc obětem obchodu s lidmi, práce s imigranty a také nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (Spišáková, Pecinová, 2015).

1.3.2 Cílové skupiny sociálního poradenství

Sociální poradna poskytuje poradenství základní, odborné anebo dluhové všem skupinám lidí (Rubikon Centrum, 2012). Nejčastějšími cílovými skupinami jsou oběti domácího násilí, oběti trestné činnosti, osoby bez přístřeší, osoby v krizi, rodiny s dětmi, etnické menšiny, ale i rodiny (Sociální poradna Příbram, 2019).

Nejvíce se v rámci dluhové problematiky setkáváme s osobami v krizi či osobami ohroženými sociálním vyloučením, jejichž složení je velmi různorodé, proto lze definovat několik podskupin – například osoba bez přístřeší, osoby do 26 let opouštějící školská nebo ústavní zařízení, osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách, pachatelé

trestné činnosti po propuštění z výkonu trestu nebo osoby ohrožené závislostí (Sociální poradna Příbram, 2019).

Csémy et al. (2013) zmiňují, že osoby bez přístřeší jsou lidé, kteří se ocitají na ulici, nemají žádné vztahy, dochází u nich k pocitu beznaděje, nemají žádné přijatelné zázemí, většina z nich se pouze potuluje po městě a postrádá smysl svého života. Práce s klienty bez domova není jednoduchá, protože málokdy chtějí svoji situaci změnit (Gulová, 2011). Oběti domácího násilí většinou svého agresora na začátku obdivují a nepřipouští si, že by na nich byl páchan trestný čin (Matoušek et al., 2013). Autoři se shodují, že mnohdy tento stav trvá až několik let a pro pomoc přicházejí mnohdy až za pět minut dvanáct, proto není jednoduché ani s touto cílovou skupinou pracovat, spíše by měli oběti trestných činů vyhledat psychologickou pomoc.

1.3.3 Typologie klientů dluhových poraden

Olbrichová (2014) a Buřinská (2014) uvádí tyto typy dlužníků, které navštěvují dluhovou, občanskou nebo sociální poradnu:

- **Seriózní dlužník** – tento člověk si je vědom závažnosti své situace a bere za ni veškerou odpovědnost. Do dluhů se dostal shodou nešťastných událostí, jakými mohou být nemoc, ztráta zaměstnání či nečekané výdaje. Většinou je pro něj návštěva dluhové poradny nepřijemná. Bývá s ním dobrá a velmi efektivní spolupráce. Dochází k vyřešení jeho situace a často se dospěje k podání insolvenčního návrhu během několika schůzek.
- **Oběť** – do této skupiny řadí autorky až 11 % klientů. Většinou se oběť do situace nedostala sama. Často bývají v této skupině senioři, kteří ručí svým dětem nebo vnoučatům, ty ale své dluhy nesplácí, takže přechází v rámci ručení na ně. Najednou jim exekutor provádí srážky z důchodu a oni začínají mít strach o svůj majetek, proto se uchylují k dalším půjčkám. Pro společnosti poskytující půjčky je tato cílová skupina lehkou kořistí.
- **Chronický dlužník** – nejčastěji se jedná o muže ve věku okolo 60 let. Nevyzná se v nabízených finančních produktech, ale i přesto je hojně využívá. Nerespektuje možné následky, a proto si bere další a další půjčky a dostává se do dluhové pasti.

- Provinilý dlužník – nejčastěji žena okolo 50 let, která přišla o zaměstnání a novou nachází velmi těžko, neboť již není pro zaměstnavatele perspektivní. Dluhy nese velmi těžce, ale v její situaci jí nic jiného nezbyvá, snaží se svou situaci řešit, i když nezná odpovídající východisko. Bere si nové půjčky a rychle se nachází v dluhové pasti.
- Schopný kličkař – má nejčastěji podobu mladého muže asi okolo 30 let, jehož dluhy nechávají chladným, vůbec je neřeší. Neuvědomuje si následky svého chování a nerespektuje splatnost půjček. Pokud mu dojdou peníze, obrátí se na svou rodinu, která většinou dlužníka zajistí a ve většině situací za něj dluhy uhradí.
- Samoživitelka – mladé ženy ve věku do 30 let, které vychovávají předškoláky nebo děti školou povinné. Mají za sebou těžký rozchod nebo problémy s rodinou. Na všechno zůstaly samy a nemají tolik finančních prostředků, aby zvládly splatit dluhy. Ve většině případů se jedná o dluhy bývalého partnera, které ale v rámci vypořádání společného jmění manželů přechází na ně. Může se stát, že partnerka ani o dluzích nevěděla. Bohužel po rozvodu dluhy přecházejí i na ni a ona se musí podílet na úhradě. Nemá finanční prostředky a nezvládá pravidelně hradit své nově vzniklé závazky a dostává se do prodlení, které následně vede ke vzniku exekucí.

1.4 Dluhové poradenství

Dle Matouška et al. (2013) poskytuje dluhové poradenství pomoc lidem, kteří nejsou schopni splácet své finanční závazky nebo se nacházejí v prodlení s pravidelnými splátkami, či jejich faktické příjmy přesahují měsíční splátky. Metody se liší podle intenzity a spolupráce s klientem dle vybraných cílových skupin, které má každá občanská poradna stanovené ve svých standardech (Kalvoda, 2017). Dlouhodobá zadluženost může mít vliv na zdravotní i psychický stav jedince (Sovová, 2010). Dle autorky dochází s předlužením v mnoha případech i ke ztrátě bydlení, a to buď vystěhováním z bytu, nebo pro neplacení nájmu a v posledním případě konkursním prodejem nemovitosti. Autor uvádí, že v mnoha případech končí lidé vlivem předlužení v azylových domech pro muže, ženy nebo rodiny, na ubytovnách či u příbuzných, ale může se stát, že skončí na ulici. Lukešová (2011) již v roce 2011 poukazovala na fakt, že občanské poradny řeší čím dál více případů zadlužených lidí, avšak nebyla v té době

dostatečná kapacita, aby všem mohla být poskytnuta pomoc. Zájem o dluhové poradenství v posledních letech stále roste, lidé se stále častěji dostávají do dluhových pastí, z kterých se následně neumí vymanit, a proto vyhledávají dluhovou poradnu (Sovová, 2010). Autorka poukazuje na fakt, že bohužel ne vždy se dá zájemcům v jejich situaci pomoci, někdy se setkáváme i s nevyřešením situace. Důležitou součástí v dluhovém poradenství se stala osvěta proti předvánočnímu zadlužování, neboť brání si půjček zejména na toto období je velmi častou příčinou zadlužení lidí (Kalvoda, 2017). Dluhové poradenství v České republice se poskytuje zdarma, pakliže je poradna akreditovaná Ministerstvem spravedlnosti, dále poskytují své služby bez úhrady i specializované sociální poradny (Bořkocová, 2017).

Dle Hábla (2018) poskytují dluhové poradenství tyto organizace: Člověk v tísni, o.p.s., Rubikon Centrum, z. ú., Podpora při finanční tísni o.p.s., Asociace občanských poraden, Remedium Praha, o.p.s., Sociální poradna Příbram, Diecézní charita Brno, Luridicum remedium, z.s., Finanční arbitr, Česká advokátní komora, Bezplatná právní poradna – internetová stránka. Samozřejmě existuje řada dalších poraden a díky webové stránce jakprezitiulduhy.cz, kterou realizuje Člověk v tísni (2017), si může každý dlužník najít tu, kterou má v blízkosti svého bydliště, zde se pomocí vyhledávače dá zvolit i cílová skupina lidí.

V dluhových poradnách se dle Kalvody (2017) zájemce nedozvídá, kde si vzít další půjčku, ale pomáhají mu při sestavování osobního či rodinného rozpočtu a ukáží mu, co je pro něj v životě důležité a zda má vůbec potřebu se v životě dále zadlužovat. Autor dodává, že k tomuto problému vznikl program Poradenství v dluhové pasti pro širokou veřejnost, na které se podílí Asociace občanských poraden ve spolupráci s ČSOB. Projekt je podpořen na období tří let. Ovšem tento program dle Kalvody (2017) není jediným na českém trhu, obdobných projektů se vytváří mnohem více. Člověk v tísni (2017) nabízí i terénní sociální práci v rámci dluhového poradenství, a i přestože se jedná o terénní práci, může ji sociální pracovník poskytovat i v kanceláři anebo v přirozeném prostředí klientů.

1.4.1 Dluhové poradenství jako činnost sociální poradny

V rámci sociální poradny Příbram (2019) se nejčastěji uplatňují tyto činnosti:

- Mapování dluhů.

- Finanční gramotnost.
- Vytváření rodinného rozpočtu.
- Poradenství při exekucích.
- Podání insolvenčního návrhu.

1.4.2 Mapování dluhů

Dle Dvořákové et al. (2017), pokud se dlužník rozhodne řešit svoji dluhovou situaci, musí nejprve vědět, kde všude své dluhy má, což znamená zjištění, kde si vzal jakou půjčku, ale také zda během svého života nedostal pokutu, kterou zapomněl uhradit nebo kterou neřešil, ale i jiné závazky, jež mu během dosavadního života vznikly. Prvním krokem v mapování dluhů je oslovení věřitele s žádostí o sdělení aktuální dlužné výše (Žitná, 2018). Hábl (2018) uvádí, že dlužník si sepíše za pomoci sociální pracovnice seznam závazků, v tom uvede, kdo je věřitel, kdy vznikl jeho dluh a celkovou aktuální výši dluhu, v neposlední řadě také to, v jaké fázi se nyní dluh nachází, jestli je už zahájeno exekuční řízení, nebo jenom vydaný platební rozkaz, či zda dlužník zatím své závazky hradí, ale nachází se v prodlení se splátkami. Důležité je také vědět, že splátky nebude moci hradit v plné výši a mnohdy dojde i k výpadku splátek (Hábl, 2018).

Může se stát, že dlužník si nevzpomene na všechny své dluhy, v takovém případě se sepíše žádost o výpis exekucí k místně příslušnému soudu podle místa trvalého bydliště dlužníka (Rubikon Centrum, 2012). Organizace ve svém manuálu uvádí, že tato alternativa je zcela zdarma, může se pouze stát, že když člověk posílá žádost doporučeně poštou, bude soud vyžadovat ověřený podpis. Dále doplňují, že další možností je požádání o výpis exekucí na Czech Pointu na poště. Za tento výpis se platí poplatek 50Kč za jednu stránku. Tato možnost je finančně náročnější, neboť každá stránka se platí a málokdy se stane, že by dlužník měl jenom jednu exekuci (Rubikon Centrum, 2012). Hábl (2018) dodává, že se nabízí i možnost nahlédnutí do registrů dlužníků, kterými jsou Solus, BRKI, NRKNI. Tentýž autor poukazuje na to, že do těchto databází se musí člověk zaregistrovat a následně za určitý poplatek mu vyjede výpis jeho dluhů.

1.4.3 Finanční gramotnost

Noveský (2009) upozorňuje, že finanční gramotnost je nejlepší prevencí předlužení občanů. K tomuto názoru se přiklání i Dvořáková et al. (2011), kteří dodávají, že

prevence a hospodaření s penězi by neměly být jenom činnostmi poraden, ať už občanských, nebo sociálních, ale mělo by především dojít k rozšíření nabídky poskytovaných služeb na úřadu práce. Posilování finanční gramotnosti je důležité u všech věkových skupin, bohužel si ale Krušinská (2012) uvědomuje, že ne vždy může být adekvátní. V současné době dle autorky probíhá již mnoho programů zabývajících se problematikou finanční gramotnosti jednotlivých sociálních skupin.

Podle Hábla (2018) má každý třetí návštěvník sociálního poradenství dluhový problém, nachází se v dluhové pasti, neboť jeho finanční gramotnost je velmi nízká. Dle autora se situace zhoršuje, neboť dochází k přenášení naučených vzorců hospodaření s penězi z generace na generaci. Tentýž autor dodává, že na seminářích o finanční gramotnosti, které připravují dluhové poradny, se zájemce učí hospodařit s penězi. Dle Noveského (2009) je důležité se i nadále zaměřovat především u dětí na hospodaření s penězi, protože když toto pochopí, mají možnost v dospělosti správně zacházet s financemi a nedostávat se do dluhů.

1.4.4 Vytváření rodinného rozpočtu

Dvořáková et al. (2011) a Jak ovládnout své peníze (2017) formulují rodinný rozpočet jako rodinnou záležitost, pakliže nemá rodina finance pod kontrolou, dochází k velkým finančním problémům. Tentýž autor dodává, že rodinný rozpočet je plán finančního hospodaření jedince nebo domácnost. Jak ovládnout své peníze (2017) uvádí, že v rodinném rozpočtu dochází k tzv. cash flow, to se dá přeložit jako tok peněz, a pouze rodina určuje, jakou cestou finance půjdou, zda natrvalo protékají do pasiv, anebo zda se podaří je využít aktivně. Dle autorů se rodinný rozpočet stejně jako většina rozpočtů dělí na dvě části, a to na příjmy a výdaje. Samozřejmě se vždy více jedná o výdaje, které osoba může, nebo nemůže ovlivnit (Dvořáková et al., 2011). Klient si ho může vytvořit sám nebo za pomoci sociálního pracovníka, pak získává kontrolu nad finanční situací rodiny (Dvořáková et al., 2011). Dle autora lze tímto způsobem předcházet narůstání dluhů a jeho neustálému prohlubování.

V následujícím odstavci vysvětlí autor Bertl (2012) jednotlivé položky rodinného rozpočtu. Autor rozděluje rodinný rozpočet na výdaje spojené s bydlením, sem zejména řadíme náklady jako nájem, ale i náklady spojené s opravou bydlení a potřebami sloužícími v domácnosti k zajištění jejího provozu. Tentýž autor pak uvádí, že z tohoto

důvodu patří bydlení mezi povinné výdaje, bez těch se v životě neobejdeme. Další položkou jsou poté náklady spojené se zajištěním základních životních potřeb, zejména s obživou, neboť bez jídla se nedá žít, ale záleží na každém člověku, jak velká bude tato položka (Rubikon Centrum, 2019). Dle společnosti obživa a bydlení patří mezi nejdůležitější složky rodinného rozpočtu, ale nejsou jediné. Patří sem dále ošacení, doprava, komunikace a děti, ale i zábava a finanční produkty (Rubikon Centrum, 2019). Sestavení rodinného rozpočtu přinese člověku klid v jeho mnohdy nešťastně se vyvíjející situaci, nemusí to pro všechny být za trest (Bertl 2012). Dle autora nedochází k seškrtání všeho, co mám člověk rád. Člověk se za svůj rozpočet nemusí stydět a je pouze na něm, za co, kdy a kolik utrací, avšak naopak si musí uvědomit, kam jeho veškeré finance jdou (Bertl 2012).

1.4.5 Postup při vytváření rodinného rozpočtu

Prvním možným řešením neschopnosti dlužníka řádně splácet své pohledávky je zvýšení jeho příjmu, což většinou není moc reálné Bertl (2012). Autor uvádí, že další variantou je vytvoření rodinného rozpočtu, díky němuž získá klient přehled o svých financích, takže je může usměrnit tak, aby byl schopen dodržet splácení svých závazků. Dle Rubikon Centra (2012) si na začátku klient stanovuje své priority plateb, to znamená platby, které musí být uhrazeny, například nájem je na seznamu priorit jako první. Dle Bertla (2012) a Jak ovládnout své peníze (2017) k tomu, abychom byli schopni vytvořit rodinný rozpočet, potřebujeme všechny měsíční příjmy a po sečtení jednotlivých položek zjistíme čistý příjem rodiny. Následujícím krokem je podle autorů shrnutí všech financí, které jsou vynakládány, a stejně jako u příjmu dojde k sečtení nákladů. Náklady a výdaje se následně od sebe odečtou a zjistíme, zda má vůbec klient nějaké rezervy (Bertl 2012). Pokud tomu tak není, aktivně hledáme možnost, kde by mohl platit méně, nebo co lze eliminovat, protože to vůbec nepotřebuje (Jak ovládnout své peníze, 2017).

1.4.6 Poradenství při exekucích

V rámci dluhového poradenství se nejčastěji zjišťuje, kolik má osoba dluhů a v jaké fázi se její závazek nachází (Hábl, 2018). Autor uvádí, že pokud byl již vydaný platební rozkaz, očekáváme do několika měsíců vznik exekuce. Ta se vždy skládá z jistiny, úroků a nákladů exekutora nebo nákladů oprávněného, což znamená věřitel, který podal

návrh na vznik exekuce (Breburda, 2013). Všechny tyto skutečnosti jsou právnicky zakotveny v exekučním zákonu 120/2001 Sb.

Exekuce se dá řešit několika způsoby dle Hábla (2018):

- Insolvence.
- Splátkový kalendář.
- Zastavení exekuce pro nemajetnost.

Řešení exekucí vždy závisí na zakázce klienta. Jestliže bude chtít jít do insolvence, projdou se jednotlivé exekuce a zjistí se jejich aktuální dlužná částka (Breburda, 2013). V tomto případě dodává autor, že když nemá dlužník tolik exekucí a rozhodne se pro splátkový kalendář, dochází k telefonickému nebo písemnému kontaktu s příslušným exekutorským úřadem a následnému nastavení splátkového kalendáře, kterým se dlužník zavazuje plnit pravidelné splátky. V okamžiku, kdy nebude splátkový kalendář respektovat, stává se dluh automaticky splatným, a to ve výši sta procent dlužné částky (Breburda, 2013).

1.4.7 Podání insolvenčního návrhu

Převratnou novinkou dle Krušinské (2012) se stalo oddlužení laicky pojmenované osobní bankrot, odborně řečeno se jedná o insolvenční. Tatáž autorka dodává, že o oddlužení v České republice může dlužník zažádat už od roku 2008. Za tuto dobu došlo již k několika novelizacím insolvenčního zákona, nejnovější je z 1. června 2019 (Pawlikovska, 2019).

Návrh na povolení oddlužení mohou v současné době podávat na základě plné moci s ověřeným podpisem pouze advokáti, notáři, soudní exekutoři nebo insolvenční správci (Doleček, 2019). Autor uvádí, že za svou činnost si následně mohou účtovat nanejvýš 4.000 Kč, když se jedná o jednotlivce nebo v případě manželů se kalkuluje částka 6.000 Kč.

Jedinou možností, kdy se za insolvenční návrh nic neplatí, je podat si návrh přes akreditované osoby, který mu jsou neziskové a příspěvkové organizace, akreditovaným osobám byla udělena akreditace od Ministerstva spravedlnosti a můžou poskytovat služby v oblasti oddlužení (Doleček, 2019).

V zákoně 182/2006 Sb., § 104 je přesně uvedeno, co se k insolvenčnímu návrhu musí dodat: seznam majetku, seznam závazků, seznam zaměstnanců (pokud dlužník nějaké má) a v neposlední řadě listiny, které dokládají úpadek nebo hrozící úpadek. Listiny, které dokládají úpadek, jsou dle Hábla (2018) aktuální dokumenty od všech dluhů, doklad o výši příjmu za období posledních tří let a aktuální výše měsíčního příjmu, výpis z rejstříku trestů fyzických osob, rodné listy dětí, oddací list, nájemní smlouva, pracovní smlouva s platovým výměrem (Hábl, 2018). Sociální pracovnice s klientem zmapuje jeho dluhy, jak již bylo popsáno výše, a na základě jeho doložených dokumentů vytvoří tabulku se závazky, kde budou přesně uvedeny jednotlivé dluhy (Žitná, 2018).

Dle Pawlikovské (2019) se v této tabulce uvádí i majetek dlužníka, ať už movitý, či nemovitý, na konci tabulky se pak vypisuje čestné prohlášení, kde dlužník svým podpisem stvrzuje, že nikdy neměl žádné zaměstnance. Poté musí k návrhu doložit ještě několik dokumentů, a to příjmy za poslední 3 roky za zaměstnání, nebo zda byl v evidenci uchazečů o zaměstnání (Pawlikovska, 2019). Dle Žitné (2018) se u seniorů dokládá výše důchodu, pakliže byl zvyšovaný během tří let, zažádá se příslušná okresní správu sociálního zabezpečení o potvrzení. K příjmům se vždy dle autorky musí doložit ještě výplatní pásky za poslední tři měsíce, z kterých se následně vypočítávají insolvenční srážky, které budou dlužníkovi sráženy. Táž autorka doplňuje, že k dokumentům, které se musí doložit, patří pracovní smlouva s platovým výměrem. Pro insolvenčního správce je dle Žitné (2018) důležité vědět, kde dlužník bydlí, a proto se k návrhu dokládá ještě nájemní smlouva. Bez nájemní smlouvy není možné zasílání pošty a přebírání doporučených dopisů (Žitná, 2018).

Když dojde k sehnání všech dokumentů, vyplní se příslušný formulář, který se dá volně stáhnout na justice.cz (Doleček, 2019). Autor doplňuje, že návrh se dle novely může podávat jen prostřednictvím akreditovaná osoby. Ta návrh následně odesílá ke krajskému soudu dle místa trvalého bydliště, ve dne podání návrhu již po dlužníkovi nemohou být vymáhány splátky (Doleček, 2019).

Empirická část

2 Cíl práce a výzkumné otázky

K diplomové práci na téma: Dluhová problematika u klientů sociální poradny ve věkové kategorii 18–26 let byly stanoveny následující cíle:

2.1 Cíl práce

Hlavní cíl diplomové práce zní:

- Zmapovat, jaké důvody vedou k zadlužení u osob ve věkové kategorii 18–26 let.

2.1.1 Dílčí cíle diplomové práce

- 1) Identifikovat důvody, které vedou k zadlužení.
- 2) Identifikovat kompetence, jejichž absence mohou vést k zadlužení.

2.2 Výzkumné otázky

K cílům práce vznikly následující dvě výzkumné otázky:

- 1) Zjistit, jaké jsou důvody, které vedly k zadlužení informanta?
- 2) Jaké kompetence chyběly informantům při řešení dluhové problematiky?

3 Operacionalizace pojmů

Dluhová problematika – charakterizuje zadlužení a následné předlužení lidí napříč společenskými vrstvami (Mandys, Nosková, 2014). Tytéž autorky uvádí, že dochází stále více k situacím, kdy mají lidé několik exekucí, což se stalo hlavní náplní dluhové problematiky, a zároveň díky tomu mnoho organizací poskytuje bezplatné poradenství a semináře. Do dluhové problematiky patří oblast příčiny vzniku dluhů, růst zadluženosti i následky dluhu (Mandy, Nosková, 2014).

Klient – je dle Matouška (2016) fyzická osoba (někdy také označovaná jako uživatel sociálních služeb), která využívá širokou nabídku sociálních služeb v závislosti na svých specifických potřebách, může se jednat o jednotlivce, skupinu, rodinu či komunitu.

Sociální poradna – dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších zákonů (Zákon č. 108/2006 Sb., 2006) patří mezi druhy sociálního poradenství, které poskytuje poradenskou činnost v základní či odborné rovině. Nejčastějšími klienty jsou oběti domácího násilí, oběti trestné činnosti, osoby bez přístřeší, osoby v krizi, rodiny s dětmi, etnické menšiny s rodinami (Sociální poradna Příbram, 2019).

Věková kategorie 18–26 let – pro účely této diplomové práce bylo stanoveno toto věkové rozmezí. Jedná se o kategorii mladých dospělých, kterou takto definoval registr sociálních služeb. Tato věková skupina se dospělou teprve stává a při vstupu do běžného života využívá naučené vzorce chování, které si nese ze své primární rodiny, v některých případech i více náhradních rodin (Spišáková–Pecinová, 2015).

Zadlužení – znamená dle Ministerstva financí České republiky (2019), že si člověk půjčí finanční prostředky, ty ale následně není schopen splatit, neboť jeho výdaje markantně převyšují jeho příjmy. Tím se dostává do prodlení se splátkami a následné platební neschopnosti. Může se jednat o plánované zadlužení například hypotéky, ale i neplánované, způsobené např. úmrtím v rodině, zhoršením zdravotního stavu, odchodem partnera nebo ztrátou zaměstnání.

Kompetence – je dle slovníku spisovné češtiny Ústavu pro jazyk český (2018) schopnost či dovednost člověka, kterou dokáže zvládat určité situace o poznání lépe, může se jednat o dovednosti vrozené, ale i získané.

Absence – je dle slovníku spisovné češtiny Ústavu pro jazyk český (2018) nepřítomnost určité vlastnosti, dovednosti, která může způsobit nepochopení dané situace.

Znalosti – jsou dle slovníku spisovné češtiny Ústavu pro jazyk český (2018) souhrn vědomostí v určitém oboru, znamená to mít praktické i teoretické znalosti v dané oblasti.

4 Metodika

4.1 Použitá metodika

Pro svou diplomovou práci na téma dluhová problematika u klientů sociální poradny ve věkové kategorii 18–26 let jsem si zvolila výzkumnou kvalitativní strategii. Jako nejvhodnější techniku ke sběru dat jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor a dále doplňkovou techniku dotazování. Rozhovory s informanty byly realizovány na konci května a začátku června 2019.

Podle Miovského (2006) využívá kvalitativní výzkum při svém zpracování jedinečné principy, které jsou neopakovatelné a jedinečné. Předmětem kvalitativní metodologie je sledování běžného života lidí v jejich přirozeném prostředí, které jim je blízké a autentické (Reichel, 2009). Kvalitativní výzkum získal během několika let rovnocenné postavení i s ostatními využívanými formami výzkumu (Hendl, 2016). To autor doplňuje tím, že mnoho jiných autorů považuje stále kvalitativní výzkum jen jako určitý doplněk kvantitativního výzkumu. V průběhu výzkumu dle autora nevznikají pouze výzkumné otázky, ale i hypotézy, z nichž následně vznikají nové informace vztahující se k dané problematice a užitečné pro další lidi. Informace se získávají mnohem detailnější, a to zejména díky delšímu kontaktu s dotazovaným (Reichel, 2009). Při kvalitativním výzkumu se dle Kutnohorské (2009) používá mnohem více postupů než v kvantitativním výzkumu, a to například metoda dotazníků, standardizovaného dotazníku, polostrukturovaného rozhovoru nebo narativního rozhovoru. Dle Hendla (2016) se výzkumník při získávání informací stává detektivem, i proto je tento typ výzkumu časově náročnější.

4.2 Popis výzkumného techniky

Jako technika byla pro tuto diplomovou práci zvolena metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Ten patří k nejvyužívanějším typům rozhovorů. Tazatel má při něm předem připravený určitý typ otázek, které chce svému komunikačnímu partnerovi položit a záleží čistě na něm, v jakém pořadí budou připravené okruhy probrány, ale hlavně musí být použity všechny (Reichel, 2009). Polostrukturovaný rozhovor se dle Hendla (2016) vyznačuje především stejnými otázkami pro všechny informanty. Dle Miovského (2006) je někdy velmi důležité zachovat i přirozené prostředí, neboť se dá od informátora získat více přesných informací, jelikož ve svém

autentickém prostředí působí realisticky. Technika pozorování je dle Reichela (2009) jeden ze způsobu sběru dat, který se zaměřuje zejména na pozorování psychických nebo také fyzických znaků. Pozorování výrazu komunikačního partnera spolu s neverbální komunikací přispívá k lepšímu získávání informací a jejich prohloubení a zároveň doplňuje informace získané od informanta (Hendl, 2016).

4.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor se dle Hendla (2016) vybírá na základě teoretického výběru, který se stal hlavním postupem při sběru dat při kvalitativním výzkumu. Výzkumník při něm shromažďuje informace, které následně kóduje a analyzuje a rozhoduje, kde jsou zapotřebí. Výběr informantů probíhal metodou záměrného neboli účelového výběru, kdy hlavní výhodou dle Reichela (2009) je dostupnost výzkumného souboru. Dle Miovskeho (2006) se metoda aplikuje, když účelně vyhledáváme pouze jednotlivce, kteří splňují naše předem stanovená kritéria, ale musí být ochotni spolupracovat na výzkumu a být připraveni na všechny možnosti. Dále Miovský (2006) dodává, že sběr dat se ukončuje ve chvíli, kdy se informace začínají shodovat a dochází k takzvanému nasycení, takže další získaná data by již nebyla adekvátní a pro výzkum se stávají irelevantní.

Výzkumným souborem byli především mladiství ve věkové kategorii 18–26 let, kteří navštěvují sociální poradnu v Příbrami ve Středočeském kraji. Počet informantů se navyšoval do nasycení vzorku. Rozhovory byly ukončeny ve chvíli, kdy se odpovědi jednotlivých respondentů začaly shodovat. Nakonec bylo realizováno devět rozhovorů s vybranou cílovou skupinou.

4.4 Způsob analýzy dat

Ve své diplomové práci jsme zvolila k analýze otevřené kódování. Otevřené kódování probíhá po prvním seznámení s daty, kdy se k jednotlivým tématům přidávají označení, která souvisí s tématem (Miovský, 2006). Lze kódovat slovo po slově nebo dle odstavců či celý text najednou, dále se dá kódovat i třeba písnička (Gulová, Šíp, 2013). K jednotlivým tématům se přidávají specifické kódy, které si výzkumník stanoví po důkladném kódování vytvořeného textu (Miovský, 2006). Následně dle autora dochází k vytváření kategorií, což je seskupení jednotlivých dílčích cílů a analyzování získaných dat.

Rozhovory s informanty byly pořízeny na audio nahrávač, každý rozhovor trval zhruba 30 až 40 minut. Takto získané rozhovory byly následně přepsány do programu MS Word, kde došlo k jejich kódování a následnému vytvoření kategorií. Samotné kódy poté vytvořily určité shluky dle jednotlivých dílčích výzkumných otázek diplomové práce. Kategorie se následně uplatnily k vyhodnocení cílů práce, které jsou popsány v kapitole cíle.

4.5 Časový rámec výzkumu

Diplomová práce byla zpracována v několika etapách. První etapa probíhala od ledna 2019, kdy byla provedena rešerše literatury a následné shromažďování potřebných zdrojů a informací. Došlo k připravení obsahu celé práce a přesnému rozvržení jednotlivých kapitol. V druhé etapě, která se realizovala od února do dubna 2019, došlo na základě vzniklé rešerše k napsání teoretické části diplomové práce. Třetí fází byl samotný výzkum. V květnu 2019 byly provedeny pilotní rozhovory, na jejichž základě došlo k výběru otázek. Pilotní výzkum byl potřebný, neboť při něm bylo zjištěno několik otázek, na které by informanti neuměli zodpovědět, jelikož byly příliš složité, takže by nerozuměli tomu, co po nich výzkumník požaduje. Na začátku června 2019 probíhal samotný výzkum s jednotlivými informanty. Čtvrtá fáze probíhala v červnu a červenci 2019, kdy došlo ke zpracování získaných informací, sepsání diskuze a vyhodnocení cílů. V neposlední řadě byl zformulován závěr celé práce.

4.6 Etické aspekty výzkumu

Krušinská (2012) popisuje, že v každém výzkumu je zapotřebí řešit také jeho etické otázky. Dle autorky etika výzkumu nabádá pozorovatele, aby nesledovali své zájmy na úkor jiných lidí, kteří se určitého výzkumu účastní. Uvádí, že výzkum, který pracuje s lidmi, musí vždy respektovat etické principy, a to úctu, prospěšnost, spravedlnost a důstojnost. Proto při získávání informací byly tyto principy dodržovány. Na začátku výzkumu vždy došlo k představení tazatele a seznámení s tématem diplomové práce a za jakým účelem se zpracovává. Vzhledem k ochraně osobních údajů byl vytvořen informovaný souhlas pro informanty, viz příloha č. 1 1, jenž obsahoval cíl diplomové práce, souhlas s nahráváním informací a následné přepsání do tištěné formy. Samozřejmě byli informanti ubezpečeni, že kdykoliv během rozhovoru si mohou pokračování ve výzkumu rozmyslet a následně rozhovor přerušit.

Nikdo z dotazovaných neměl problém s podepsáním informovaného souhlasu a všichni dali písemný souhlas se zaznamenáním rozhovoru na audio přehrávač a následný doslovný přepis, který sloužil k získání potřebných informací. Jména informantů nebudou v celé práci uváděna, aby byla zachována anonymita. Proto v celé práci budou označováváni jako informanti.

5 Výsledky

Kapitola výsledky diplomové práce obsahuje informace, které byly získány na konci května a začátku června 2019 pomocí polostrukturovaných rozhovorů, jež byly realizovány s mladistvými ve věkové kategorii 18–26 let navštěvujícími sociální poradnu v Příbrami. Kvalitativní data se získávala z pořízených audio nahrávek, která pak byla přepsána do MS Word, zakódována a zařazena do jednotlivých kategorií. Všechny informace se vztahují k předem stanoveným výzkumným otázkám a k hlavnímu cíli diplomové práce: Zmapovat, jaké důvody vedou k zadlužení osob ve věkové kategorii 18–26 let. V této části budou jednotlivě popsány výsledky týkající se jednotlivých stanovených dílčích otázek a k nim odpovídajících výzkumných otázek.

Na začátku kapitoly jsou nejprve popsány kazuistiky jednotlivých informantů, aby došlo k přehlednějšímu představení informantů. Z kazuistiky následně vznikla tabulka 1 se základními údaji o informantech.

Kazuistiky informantů – dále již zkratka IN

IN 1, muž, 25let, který má vystudovanou střední odbornou školu v Příbrami, nyní žije, bydlí u svých prarodičů. Se svými rodiči není v kontaktu. Nemá partnerku ani děti. Pracuje jako voják z povolání. V současné době nezadaný. V osmnácti letech si vzal auto na leasing. Vlivem okolností a ztrátou zaměstnání nebyl schopný dluhy platit. V té době nepracoval ani se nepřihlásil na úřad práce. Vznikl dluh na zdravotním pojištění u Všeobecné zdravotní pojišťovny. Začal si brát půjčky u nebankovních společností. V současné době je výše jeho dluhu okolo 500.000 Kč. V práci mu jsou prováděny exekuční srážky okolo 12.000 Kč.

IN 2, muž, 19 let, který má ukončené základní vzdělání. Nastoupil na střední školu, z které ale byl následně vyloučen z důvodu časté absence. Je čerstvě ženatý a očekává narození prvního potomka. Pracuje jako dělník ve fabrice. Bydlí v rodinném domku manželčiny rodičů. Jeho dluhy začaly v dětství, kdy byl umístěn v Bohnicích na doporučení orgánu sociálně právní ochrany dětí. Jeho matka za něj pobyt neuhradila, nyní mu přišel exekuční příkaz na úhradu pobytu. Dohromady má dluhy okolo 100.000 Kč. Vzhledem k jeho nízkým příjmům mu v práci provádí exekutor srážky ve výši 1.000 Kč.

IN 3, muž, 25 let, má ukončené základní vzdělání. Střední školu nedokončil, z učiliště byl vyloučen z důvodu častých absencí. Po ukončení vzdělávání se nenahlásil na úřad práce a vznikl mu dluh na zdravotním pojištění. Nemá rodinu, žije na ubytovně, zde má společné sociální zařízení s ostatními obyvateli. Pracuje ve fabrice jako dělník. Jsou mu prováděny exekuční srážky. Dluhy byly okolo 500.000 Kč.

IN 4, žena, 23 let, v současné době z důvodu bytové nouze bydlí v azylovém domě, kde má k dispozici jednu místnost se společným sociálním zařízením. V druhém pokoji bydlí její matka. Studovala střední odborné učiliště, obor kuchař číšník, obor byl zakončen výučním listem. Je bezdětná a partnera si nehledá. Nyní nemá zaměstnání, předtím pracovala ve firmě na výrobu skel do auta. Nyní zaevidována na úřadu práce a pobírá podporu v nezaměstnanosti. Má dluhy ve výši 1.000.000 Kč.

IN 5, žena, 22 let, má dceru, které je 6 let. Dcera se jí narodila velmi brzy, a to v jejích 16 letech. Bydlí v komerčním nájmu se svým přítelem. S otcem dítěte mají nastavenou střídavou péči po 14 dnech. Má ukončené základní vzdělání, vzhledem k brzkému otěhotnění ve škole nadále nepokračovala. Pracuje jako servírka v restauraci. Dluhy okolo 150.000 Kč. V práci vzhledem k nízkému platu nejsou prováděny srážky ze mzdy, pobírá celou svou mzdu.

IN 6, žena, 20 let, má 2,5letého syna. Z důvodu neshod s matkou partnera odešla ze společného bydlení. Našla nové bydlení v azylovém domě. Zde sdílí jeden pokoj a sociální zařízení má společné s ostatními klientkami. Má ukončené základní vzdělání, na střední školu nastoupila, tu však nedostudovala, neboť otěhotněla, s otcem dítěte se nestýká, pouze na syna hradí pravidelně výživné. Nikdy nepracovala a nyní je mateřské dovolené a pobírá rodičovský příspěvek. Dluhy má a předpokládá, že jsou ve výši 300.000 Kč. Neustále jí volají věřitelé, ale nemá z čeho platit, žije v neustálém stresu.

IN 7, žena, 23 let, bydlí se svojí mámou v pronajatém bytě, dělí se o společné náklady na bydlení a provoz domácnosti. Studovala střední zdravotnickou školu, obor masér. Po střední škole nastoupila na vyšší odbornou školu zdravotnickou. Tu ale nedodělala. Našla si práci jako prodavačka. Nemá zatím děti, s partnerem spolu nebydlí kvůli častým dohadům mezi nimi. Její dluhy jsou u nebankovních a bankovních společností. Žádný z nich není v exekuci. Měsíční výše splátek je okolo 15.000 Kč. Celková výše závazků je 750.000 Kč.

IN 8, žena, 25 let, má 4 děti. Nejstarší syn se jí narodil v 17 letech. Každé dítě má jiného otce. Nyní žije se svým manželem v domečku, kde má nejmladší dceru a syna. Dvě starší děti jsou v pěstounské péči u babičky. Pravidelně se s nimi vídá. Má dokončené základní vzdělání. Následné studium střední školy nikdy nedokončila. Zkoušela to 3krát, ale pokaždé znovu otěhotněla. V životě nepracovala. Na úřadu práce nevidována. Má dluhy na zdravotním pojištění. Nyní má závazky ve výši 300.000 Kč. S manželem uvažují o oddlužení.

IN 9, muž, 22 let, po výkonu odnětí svobody v délce trvání 2 roky. Ve výkonu si dodělal výuční list, a to v oboru zámečnick. Nyní pracuje ve fabrice jako dělník. Bydlí u své matky, neboť neměl kam jít. V současné době si aktivně hledá nové bydlení se svým kamarádem. Nemá partnerku ani děti, zatím žije sám. Dluhy má okolo 150.000 Kč a chce je řešit oddlužením.

Tabulka 1: Základní údaje o informantech

	Pohlaví	Věk	Vzdělání
IN 1	Muž	25 let	Střední škola s maturitou
IN 2	Muž	19 let	Základní
IN 3	Muž	25 let	Základní
IN 4	Žena	23 let	Odborné učiliště – výuční list
IN 5	Žena	22 let	Základní
IN 6	Žena	20 let	Základní
IN 7	Žena	23 let	Střední škola s maturitou
IN 8	Žena	25 let	Základní
IN 9	Muž	22 let	Odborné učiliště – výuční list

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce číslo jedna je zapsána obecná charakteristika informantů, kteří byli osloveni pro účel výzkumu. Z devíti oslovených informantů bylo pět žen a čtyři muži. Věk byl stanovený v rozmezí od 18 do 26 let, a to na základě tématu diplomové práce, kdy bylo toto věkové rozmezí stanoveno. V tomto ohledu je věk informantů rozmanitý. Pouze jeden informant je mladší než dvacet let, zbývající informanti jsou od dvaceti do dvaceti pěti let. Z hlediska vzdělání má pět informantů základní vzdělání. Někteří zkoušeli

následný stupně vzdělání, ale neúspěšně. Pouze dva informanti mají střední odborné učiliště, které úspěšně zakončili výučním listem. Dva poslední mají střední školu, kterou zakončili maturitou. Informant (7) má zdravotnickou školu a informant (1) střední průmyslovou školu. Ani jeden z nich nepracuje ve vystudovaném oboru.

Tabulka 2: Rodinná situace

Informant	Rodinná situace
IN1	s rodiči nekomunikuje
	žije s babičkou
	bez partnerky
IN2	nedávno se oženil, očekává narození dcery
IN3	žije sám
IN4	bydlí v azylovém domě s matkou
	nemá partnera ani děti
IN5	týraná partnerem
	bydlí v azylovém domu
IN6	žije s mámou
IN7	má dceru ve střídávě péči
IN8	má manžela a čtyři děti
IN9	bydlí u matky, bez partnerky

Zdroj: Vlastní výzkum

K získaným kvalitativním datům vznikla tabulka č. 2. popisující rodinnou situaci jednotlivých informantů, kteří se výzkumu zúčastnili. Dá se předpokládat, že rodinná situace může ovlivňovat dluhovou problematiku mladistvých.

Rodinná situace u informantů je velmi rozmanitá. V našem výzkumu jsme se setkali s dvěma informantkami žijícími v azylovém domu. Někteří informanti žijí u rodičů nebo prarodičů. V několika případech se zde objevila odpověď, že žijí sami. Čtyři námi oslovení informanti mají již svou rodinu nebo očekávají narození potomka v brzké době.

K dílčí výzkumné otázce: Zjistit, jaké jsou důvody, které vedly k zadlužení informanta? V polostrukturovaném rozhovoru bylo osm otázek zaměřeno na tuto

výzkumnou otázku a ukázaly se následující výsledky. Z odpovědí byly následně vytvořeny tyto kategorie:

- Dluhy a jejich výše.
- Příčina dluhů.
- Současná situace v souvislosti s dluhy.
- Důsledky dluhů.

K těmto kategoriím byly poté vytvořeny následující tabulky s jednotlivými kódy a jeden diagram.

Tabulka 3: Dluhy a jejich výše

	První půjčka doba porízení	Počet půjček/exekucí	Celková výše dluhu
IN1	18 let	20 exekucí	500.000 Kč
IN 2	Nevzal si sám žádnou půjčku	2 exekuce	100.000 Kč
IN 3	19 let	10 půjček	500.000 Kč
IN 4	18 let	15 exekucí	1.000.000Kč
IN 5	18 let	2 exekuce a počet půjček neví	150.000Kč
IN 6	18 let	10 půjček	300.000 Kč
IN 7	20 let	15 půjček	750.000 Kč
IN8	18 let	2 exekuce a 7 půjček	300.000 Kč
IN 9	18 let	3 exekuce a 7 půjček	150.000 Kč

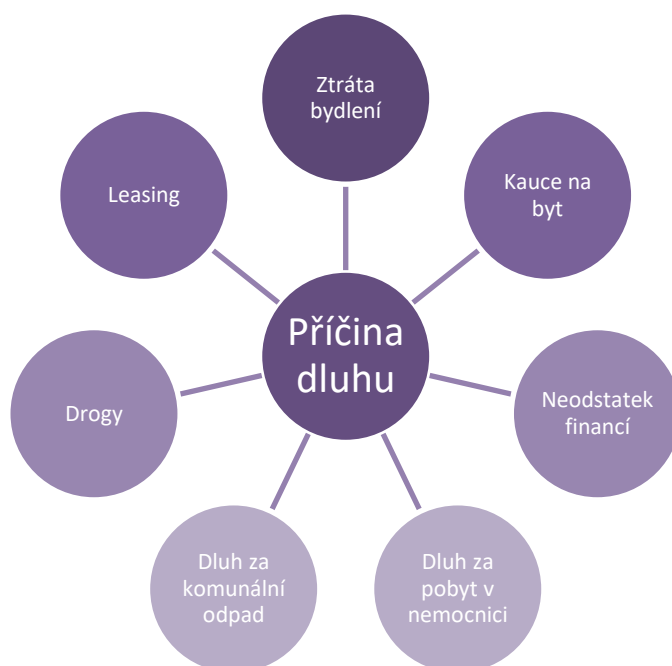
Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 3: Dluhová problematika – znázorňuje základní charakteristiku dluhové problematiky u našich oslovených respondentů. Můžeme v ní vidět oddíly jako: první půjčka, respektive doba porízení, počet půjček nebo exekucí a nakonec celkovou výši dluhu. Ta je v našem případě orientační, neboť ani jeden z informantů si nebyl přesně jistý, kolik dluží.

Tabulka 3: Dluhová problematika – byla vytvořena pro lepší orientaci v dluhové problematice informantů. Došlo ke zjištění, že 8 oslovených informantů si vzalo půjčku již před 20. narozeninami. Nejčastěji si brali půjčky ve věku okolo 18 let. Pouze informant 2 si žádnou půjčku nikdy nevezal, neboť má dluh za pobyt v nemocnici, kde byl ve dvanácti letech. Počet exekucí u jednotlivých informantů se pohyboval od 2 až do 20 půjček nebo exekucí. I rozmanitost dlužných částek je veliká, a to v rozsahu od 100.000 Kč až po milionovou částku.

K tabulce č. 3 s názvem dluhová problematika byl vytvořený obrázek 1, který znázorňuje situace, které vedly ke vzniku dluhů informantů a kvůli nimž se dostali do dluhové pasti. Tyto příčiny byly zaznamenány v diagramu, díky tomu došlo k přehlednějšímu znázornění.

Obrázek 1: Příčina vzniku dluhů

Zdroj: Vlastní výzkum

Informanti nejčastěji uvádějí jako příčinu dluhů ztrátu bydlení, zaplacení kauce, nedostatek financí, drogy, dluh za komunální odpad, dluh za pobyt v nemocnici a leasing. Příčiny se velmi často opakovaly a prolínaly napříč jednotlivými rozhovory, málokdy byla zjištěna jiná informace.

IN 1 sděluje: *Jak jsem již řekl na auto, bylo mi dvacet. Dva roky jsem měl řidičák a chtěl jsem auto, všichni kolem mě ho měli, protože oni měli tatínky, kteří jim pomáhali, a mohli je od nich mít.*

IN 2 mluví rozhořčeně: *To je pravda, ale moje máma mě ve 12 dala do Bohnic. Chápete to, do Bohnic, odložila mě tam a ještě za mě tam nezaplatila a mně nyní přišla exekuce za pobyt, ale já přece nemohl v té době mít dluh.*

IN 3 odpovídá: *To je jednoduchý, naši mě vyhodili z bytu, už mě měli dost. Zůstal jsem sám bez financí a to se fakt nedá. Takže jsem hledal bydlení. Půjčil jsem si od jedné společnosti na zaplacení kauce na byt. No a už to se mnou jelo, líbilo se mi, jak mi hned dali peníze.*

IN 4 popisuje: *První půjčku jsem si vzala kvůli své mámě, tehdy potřebovala peníze na nájem, neboť neměla ani korunu, mně bylo 18 let a začínala jsem pracovat. Já totiž při studiu pracovala.*

IN 5 říká: *Na kauci na byt. To už jsem říkala. Neměla jsem prachy, a proto jsme sáhla po půjčce. Bylo to nejjednodušší řešení, které jsem v tu chvíli viděla.*

IN 6 vysvětluje: *Já si vzala první půjčku, protože mi přišlo nezaplacení komunálního odpadu a vyúčtování za telefon.*

IN 7 popisuje: *Já si vzala první půjčku na kauci na byt. Protože moje máma je v invalidním důchodu a půjčku by jí nikdo nedal. Tak jsem si to vzala na sebe.*

IN 8 vypráví: *V 18 letech já potřeboval na drogy, a tak jsem si vzal první půjčku. A bylo to osvobozující mít hned peníze, byl to Home Credit, tady v Tescu mají možnost ihned si půjčit. Ale ono to šlo rychle pryč. Fet je hodně drahý a já si dal dvě dávky a za chvíli jsem neměl. A proto jsem si bral půjčky a pak kradl a to mě dostalo za mříže.*

IN 9 jako jediný uvádí úplně jiný důvod než ostatní: *Na drogy, abych měl na dávku a mohl zažít ten uvolňující pocit, který jsem vždycky měl, když jsem si šlehnul perník a bylo to skvělý.*

Tabulka 4: Současná situace v souvislosti s dluhy

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6	IN7	IN8	IN9
Zabavování majetku	X								
Dluhová past – dluhová spirála	X	X	X	X				X	X
Ne výchozí situace z dluhů		X			X	X	X		

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 4 znázorňuje, jak informanti nyní vnímají své dluhy, respektive jaká je jejich současná situace. Nejčastěji dle získaných dat dochází k dluhové pasti, která má na informanty následně velmi špatný vliv.

Více než polovina oslovených informantů uvedla dluhovou past, ze které nenachází východisko a vlivem této situace se nachází na dně. Dále u jednoho informanta došlo k zabavování majetku neboli mobiliární exekuci.

IN1: *V jaké situaci, to je docela těžké říct. Řekl bych, že sem úplně na dně a nevím, kudy z toho vylézt. Bojím se, že přijde exekutor ke mně domů a začne zabavovat věci, které ale nejsou moje. Prostě jsem v pasti a nevím, jak z ní ven. Chtěl bych dluhy neřešit, jako některý lidi kolem mě.*

IN2 *Řekl bych, že jsem v loji, na cestě dítě a já nemám z čeho hradit, tak to je dost v prdeli. Vydělávám málo a ještě mi to postrhávají.*

IN3: *Jednoduše jsem v dluhové pasti, nemám co víc k tomu říct.*

IN4: *Když nad tím přemýšlím, sem v situaci, která je ne výchozí, bojím se, co bude a kdy už to skončí. Je to past, kterou jsem si na sebe svým nerozvážným chováním ušila.*

IN5 *Řekla bych, že jsem v pasti, mé dluhy se nikam neschovávají, naopak ony vykukávají a stále se množí, i když ony se nemnoží, jenom si je předává jeden vymahač za druhým a já vůbec nevím, kde a komu tedy dlužím.*

IN6 *Já popravdě ani nevím, jsem v situaci, ze které nevím, kudy ven. Dluhů je mnoho a ono to neustále přibývá.*

IN7 *Nevím, kudy ven, točím se v bludném kruhu a nevím kudy z toho ven a ono to neustále narůstá. Takže jsem v pěkném háji.*

IN8 *Popravdě já svou situaci s dluhy neřeším, ale můj muž už je z toho na prášky. Mám dluhy, není jich tolik, nejsou moc vysoké, ale mám je. Nyní se nacházím v dluhové pasti a nemohu se z ní dostat, neboť stále hradím jednu splátku za druhou.*

IN9 *Já jsem v dluhové pasti a točím se ve spirále, ze který nevím, kudy ven. Stále přibývají upomínky a já nemám možnost to splácet. Protože můj příjem není až tak veliký. Jednoduše v tomto případě jsem na dně, ale chci se z něho zvednout.*

Tabulka 5: Důsledky zadlužení

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6	IN7	IN8	IN9
Psychické problémy	X	X	X	X	X	X	X		X
Zhoršení zdravotního stavu	X								X
Nedostatek financí		X			X	X	X		X
Nespecifikované problémy			X						
Neřešitelná situace				X					
Žádné problémy								X	

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 5.: Důsledky, které vznikají jako vedlejší jev zadlužení a mohou dlužníkům způsobovat značné problémy v jejich následujícím životě, a to vše s ohledem na jejich nízký věk.

Nejčastěji uváděli informanti důsledky ovlivňující jejich psychický stav. Dále více jak většina z nich hovoří o nedostatku financí spojených s exekucními srážkami. Dále se objevují jako důsledky zadlužení neřešitelná situace, zhoršení zdravotního stavu, pouze jednou se objevila odpověď – žádné informace.

Vzhledem k převažujícím odpovědím vztahujících se k psychickým problémům byla vytvořena tabulka 6, která znázorňuje konkrétní psychické problémy jednotlivých informantů, následně pod tabulkou jsou zaznamenány přesné přepisy odpovědí k lepšímu dokreslení získaných kvalitativních dat.

Tabulka 6: Psychické problémy – přesné důvody

Informant	Přesné důvody
IN1	stres každý měsíc
IN2	občas mám psychické problémy
IN3	chuť se vším skoncovat
IN4	veliký strach
IN5	stres je hrozný
IN6	sebevražedné myšlenky
IN7	psychické problémy
	dovedlo mě to až na dno
	pomoc psychologa
IN9	sebevražedné myšlenky

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 6. popisuje psychické problémy, a to zejména přesné důvody, které v souvislosti se zhoršeným psychickým stavem informanti vnímají.

Informanti pociťují nejčastěji důsledky dluhu v souvislosti se zhoršením psychického stavu, který se projevuje psychosomatickými problémy. Mají sebevražedné myšlenky, ocitají se na dně, denně myslí na to, jak se vším skončují a mají velký strach z exekutorů a vymahačských společností.

IN1 Dříve bych řekl, že ne, ale teď už říkám, že jo. Strašně se stydím přiznat to všem kolem mě, že mám dluhy a dlužím, kam se podívám. Stresuji se každý měsíc, kdo zase

zavolá a bude chtít další prachy. I když mi to exekučně sráží, oni mi stále volají, chtějí víc, ale já už nemám víc.

IN2 *Občas mám psychické problémy, ale pak se podívám na manželku a vše je zase v pohodě.*

IN3 *Mám pocit, že furt občas mám chuť se vším skoncovat. Dluhy mi sebraly všechno, žiju ze dne na den a nemám ani korunu navíc. Ale nejvíc mi chybí rodina, která se mnou nemluví.*

IN4 *Člověk s dluhy nemůže nic, nemá klid. Neustále čekáte, kdy přijde výplata. Máte strach z SMS, která vám přijde, neustále se bojím. Strach je obrovský. A dluhy mi neustále komplikují život.*

IN5 *Jenom ten stres je hrozný, jinak ani ne.*

IN6 *Nemám takový pocit, že by mi dluhy způsobovaly nějaký zdravotní problémy, ale možná se mýlím. Ale možná, když nad tím trochu přemýšlím, tak mě občas dostávají na dno a já mám takové sebevražedné myšlenky. A můj bývalý partner se svojí mámou tomu moc nepřidávali a bylo to opravdu náročné, křičel na mě, že jsem neschopná a dluhy mám, protože jsem naprostá kráva.*

IN7 *Mám psychické problémy a hledala jsem psychologa, abych to zvládla. Opravdu mě to dovedlo až na dno. Je to hrozný pocit, bojím se, co zase přijde.*

IN9 *Dříve ne, ale teď mám z důvodu zvýšeného stresu hodně problémy s tlakem, ale jinak nic podstatného. V kriminálu mě napadaly sebevražedné myšlenky. Říkal jsem si, tohle já přece nemohu dát, já to nikdy nezvládnu. Radši se na to vykašlu, vylezu ven, budu mít dluhy, a co potom, práci nemám.*

K dílčí výzkumné otázce – Jaké kompetence chyběly informantům při řešení dluhové problematiky? – vzniklo v polostrukturovaném rozhovoru sedm otázek, které znázorňují následující výsledky.

Z odpovědí byly vytvořeny následující kategorie:

- Znalost dluhové problematiky.
- Finanční gramotnost.
- Pomáhající organizace.

- Zdroje informací.
- Řešení dluhů.

Jednotlivé kategorie i s kódy jsou znázorněny pomocí písmene X a přepsány do tabulek, které se týkají příslušných kategorií.

Tabulka 7: Znalost dluhové problematiky

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6	IN7	IN8	IN9
Žádné informace		X	X		X			X	
Sloučení půjček	X			X					
Vymáhání dluhu	X								
Vznik dluhu	X						X		X
Insolvence				X		X			

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 7 popisuje, jaké znalosti mají informanti o dluhové problematice a co vnímají jako důležité a co si vybaví ve spojitosti s daným pojmem, zda vůbec mají povědomí o vzniku dluhu, z čeho se skládá, jak to řešit a co pro to mohou udělat.

Informanti vnímají dluhy různě. Tři z devíti respondentů vnímají dluhy v souvislosti s insolvenčí, což je jejich následné řešení. Stejný počet informantů ví, jak dluh vzniká a z čeho se následně skládá, že se nejedná pouze o dluh, ale i úroky. Dva informanti využili ve svém životě možnost kontokorentu neboli sloučení půjček v jednu. Pouze jeden informant uvádí, že ví v souvislosti s dluhy pouze o vymáhání dluhu, ať už srážkami ze mzdy nebo mobiliární exekucí. Dva informanti sdělují, že nemají žádné informace k dluhům, lze se tedy domnívat, že vůbec neví, jak se dají dále řešit, ale také nemají povědomí o tom, jak dluh vzniká.

IN1: *Vím, co to dluh je, jak se vymáhá, a předpokládám, že k řešení dluhu jsou důležité peníze mít, ale jinak nevím. I když počkejte, vím o kontokorent.*

IN 2: *Kéž bych je měl, to by bylo naprosto skvělé, ale nemám vůbec žádné, ba naopak já nevím, co s nimi dělat a kam se mám obracet, ani nevím, jaký je proces dluhu.*

IN 3: *Popravdě řekl bych, že nemám žádné znalosti. Neumím hospodařit, a jak si mám šetřit peníze nevím.*

IN 4: *Mé znalosti jsou úplně mizerné, jediné, co vím, že se dluhy musí hradit a dají se nějak sloučit, jo a že mohu mít insolvenční, a to je tak všechno.*

IN 5: *Nemám žádné znalosti, kdybych se nevykašlala na školu, třeba by to dopadlo jinak.*

IN 6: *Ted' potom, co jsem se dozvěděla o novelizaci zákona, mám docela velké znalosti.*

IN 7: *Nemyslím si, že bych o nich nic nevěděla, ale neříkám, že mám úplně super znalosti, vím, jak dluhy vznikají. Možná kdybych měla lepší znalosti, nedopadlo by to tak, jak to dopadlo, a já ted' neřešila, že jsem v dluhové pasti.*

IN 8: *Já ani moc nevím, co bych v rámci finanční gramotnosti měla mít.*

IN 9: *Řekl bych, že ted' už jo, ale předtím ne. Před nástupem do lochu jsem nevěděl vůbec nic. Ted' už aspoň nějaké znalosti mám. Ví, o čem jsou dluhy, z čeho se skládají, že máte jistinu a k ní nějaké úroky, které si stanovuje exekutor nebo vlastník vašeho dluhu. V mnoha směrech mě kriminál hodně naučil*

Tabulka 8: Finanční gramotnost

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6	IN7	IN8	IN9
Žádné informace								X	X
Chybí finanční rezerva				X					
Nedostatečné znalosti							X		
Nevědomost		X	X						
Neinformovanost					X				
Nesprávné nakládání s financemi	X			X		X			

Zdroj: Vlastní výzkum

Vzhledem k výzkumné otázce bylo důležité se od našich informantů dozvědět něco o jejich finanční gramotnosti, což je znázorněno v tabulce č. 8, která nese i stejný název.

V tabulce č. 8 o finanční gramotnosti jsou uvedeny chybějící poznatky vycházející z finanční gramotnosti, odpovědi informantů jsou rozmanité. Nejčastěji k nim patří špatné nakládání s financemi a tomu odpovídající neschopnost ušetřit finance. Často byla uváděna nevědomost a neinformovanost. Někteří informanti nebyli schopni vysvětlit, zda mají dostatečnou finanční gramotnost, neboť nevěděli, co tento pojem znamená a co se jím označuje. Ale zároveň si uvědomili, že chybějící finanční gramotnost je problém, který je dovedl do jejich dluhové situace.

IN 1 uvedl: *Kdybych měl dostatečnou finanční gramotnost, nenacházel bych se v této situaci. Já nemám žádnou, rád utrácím a to byl můj problém. Auto na leasing, kdo to kdy viděl.*

IN 2 hovoří: *Co jestli mám, vůbec nevím, o čem mluvíte.*

IN 3 dodává: *Co to je finanční gramotnost, já nevím ani, co to znamená, na to, abych věděl, zda to mám.*

IN 4 se vyjadřuje: *Vím, co je finanční gramotnost, ale nemám ji dostatečnou, ba naopak mám velmi nízkou, neumím s financemi hospodařit a raději všechno hned utratím. Vůbec nemám rezervu, žiju ze dne na den.*

IN 5 odpovídá: *Já se nemusím ani domnívat, já vůbec nevím, co bych měla mít z finanční gramotnosti.*

IN 6 doplňuje: *Určitě mi chyběly informace. Kdybych to věděl všechno dopředu, tak raději řeším splátkové kalendáře a nedostanu se do situace jako teď.*

IN7 povídá: *Myslela jsem si, že aspoň něco vím, ale očividně vůbec nemám. A chyběly mi veškeré informace, nic jsem nevěděla.*

Tabulka 9: Pomáhající organizace

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6	IN7	IN8	IN9
Rubikon	X							X	X
Sociální poradna Příbram	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Člověk v tísni	X					X			
REMEDIUM								X	

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 9 – Pomáhající organizace – vznikla k výzkumné otázce, aby bylo vidět, zda informanti mají povědomí o organizacích nabízejících pomoc při řešení dluhové problematiky. Zde docházíme k názorům, že neznalost těchto organizací může vést u informantů k prohloubení jejich problémů.

Vzhledem k výzkumu probíhajícím v sociální poradně Příbram uvedli všichni informanti právě tuto příspěvkovou organizaci. Další nejčastěji jmenovaná organizace byla společnost Rubikon, což je pochopitelné, neboť se jedná o jednu z nejznámějších dluhových poraden sídlících po celé republice. Ale objevily se i odpovědi týkající se organizace Člověk v tísni, jež neposkytuje jenom dluhové poradenství, ale pomáhá i lidem v Africe, a jako poslední možnost bylo zmíněno REMEDIUM.

Dle IN1 vím, že existuje sociální poradna, to jste vy, a pak Rubikon, a když jsem byl v Praze, tak ještě Člověk v tísni.

IN2 uvádí: Vy jako sociální poradna, o nikom jiném nevím.

IN3 hovoří: Víم jenom o Sociální poradně Příbram, nikoho jiného jsem nikdy nehledal.

IN 4 popisuje: Nemám vůbec nikoho, i když vím, že azylový dům spolupracuje se sociální poradnou a tam je paní, která dluhy řeší, třeba mi pomůže.

IN5 odpovídá: Jenom o Vás, jinak vůbec o nikom.

IN 6 odpověděla: Člověk v tísni a sociální poradna Příbram.

IN7 *Ted' o vás, jinak o nikom.*

IN8 *Vím díky kamarádce o RUBIKONU, sociální poradně Příbram, REMEDIUM a Člověk v tísni.*

IN 9 *V kriminálu nám pomáhal RUBIKON.*

Tabulka č. 10 znázorňuje zdroje informací dotázaných informantů – od rodin, přátel nebo ze školy.

Zdroje informací patří mezi nejdůležitější oblast vnímání dluhů. V této kategorii jsou uvedeny zdroje informací, které mají informanti z rodiny, od přátel anebo ze školy.

Tabulka 10: Zdroje informací

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6	IN7	IN8	IN9
Od rodiny		X		X		X	X		X
Od přátel					X			X	
Ze školy	X					X	X	X	
Od nikoho			X						

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce č. 10 – Zdroje informací se popisuje, odkud mají jednotliví informanti informace, zda z rodiny, od přátel či ze školy. U této otázky uváděli informanti v některých případech více odpovědí. Více jak polovina z nich má informace z rodiny nebo od svých pěstounů, které považuje za rodinu.

Bohužel se objevily i odpovědi „od nikoho“. Pět z devíti informantů uvádí, že informace mají z rodiny.

IN 2 uvádí: *Jediné informace, které mám, jsou od mé manželky a její rodiny, ty mi pomáhají a snaží se se mnou dluhy vyřešit, ale jinak nevím. Nic od matky určitě nevím, ona se o nás nestarala, raději chlastala a pak se divila, že my děláme problémy.*

IN4 sděluje: *Informace mám od své rodiny. Oni mají všichni dluhy.*

IN 6 popisuje pěstouny jako svou rodinu: *S mámou se moc nestýkám, ale ona má opravdu velmi hodně dluhů, ta má problém přeci jenom sama se sebou, natož abych od ní něco měla. Něco mám od pěstounů a ty mi hodně řekli. A ve škole o tom mluvili hodně.*

IN7 *Mám informace od své mámy, ta má taky dluhy a je na tom hodně špatně, ale já mám kvůli ní taky docela problémy, přeci jenom 750.000 Kč je dost.*

IN9 *odává: Mám to z kriminálu a od své mámy, která mi teď hodně pomáhá a všechny tyhle dluhy se mnou obchází, abych byl čistý a mohl normálně žít.*

Dva z devíti oslovených informantů mají své informace týkající se dluhů především od svých přátel. Jim se svěřují se svými starostmi a řeší s nimi dluhy.

IN5: *S přáteli občas probíráme, kdo jaké má dluhy a jak je řeší, ale nějaký extra informace od nich nemám, ba naopak. A moje máma je taky zadlužená, tak v čem by mi ona mohla pomoci. A škola, no vždyť víte, jak to celé s mojí školou dopadlo, takže ze školy opravdu nemám vůbec nic. Moc jsem toho nestihla pochytit. Ale můj obor nebyl moc o informacích.*

IN8 *hovoří: Jak jsem říkala, jediný, od koho mám informace, je moje kamarádka.*

Informanti při rozhovorech odpovídali, že mají informace ze školy.

IN 1: *Rodičové byli stejní, taky utráceli a neřešili nic. Moji přátele ani nevím, já se stydím s nimi o téhle podělané situaci mluvit. A co si pomatují, ve škole jsme měli základy hospodaření s financemi, ale já nedával moc pozor.*

IN 6: *A ve škole o tom mluvili hodně.*

IN 7: *Dále mám nějaké informace ze školy.*

Pouze jeden informant odpověděl, že informace nemá od nikoho. V této kategorii se dozvíme od informantů, jaké jsou dle nich možnosti řešení dluhů. Jejich odpovědi jsou velmi zajímavé.

Tabulka 11: Řešení dluhů

	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6	IN7	IN8	IN9
Kontokorent	X								X
Insolvence		X	X	X	X	X	X	X	X
Srážky ze mzdy	X								
Splátkový kalendář			X					X	

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 11. popisuje, jak informanti dokáží řešit své dluhy a zda vůbec mají dostatek informací, aby mohli svou situaci zvládnout.

V této kategorii jsme došli k zvláštnímu výsledku, neboť většina informantů nemá moc dobrou finanční gramotnost, ale i přesto na tuto otázku odpovídali, že by svou situaci mohli řešit oddlužením. To úplně nekoresponduje s předešlými odpověďmi, ale zase můžeme tuto informaci přisuzovat novele insolvenčního zákona, která v České republice platí od 1. 6. 2019. Zároveň je všude v médiích a na sociálních sítích hojně zmiňována. Avšak zůstává zde otázka, zda informanti mají přesné informace a zda vědí, co je čeká.

Před položením otázky jsme spíše počítali s odpovědí jako srážky ze mzdy, ta však v našem výzkumu byla vyřčena jenom jednou, dalšími způsoby řešení dle informantů jsou kontokorent a splátkový kalendář.

IN 1 *Asi kontokorentem nebo srážením ze mzdy, jinak netuším.*

IN 2 *Oddlužením, to dáte všechny dluhy dohromady a pak už splácíte jenom ten jeden obří dluh a to je přesně to, co já chci, a nechci, aby už narůstaly úroky. Chci to vše vyřešit, než se mi narodí dcera, jinak budu špatný otec.*

IN 3 *Asi insolvenčí nebo splátkové kalendáře u exekuce.*

IN 4 *Insolvencí, zkoušela jsem o ni zažádat v Berouně, tam byla jedna hodná sociální pracovnice, která mi se vším pomáhala a jenom, protože mě vedla, tak jsem věděla, co a jak, ale jinak nevím vůbec nic. V současné době exekuce neřeším.*

IN 5 *Slyšela jsem o tom oddlužení a insolvenci. Tak jediné tak, ale jinak vůbec nevím.*

IN 6 *Insolvence, nic jiného dle mého není.*

IN 7 *Ted' už vím, že jediné oddlužením*

IN 8 *Jak jsem říkala, insolvencí, nijak jinak se vyřešit nedají, nebo splátkové kalendáře, ale tam vám neustále narůstají úroky, to je oddlužení jednodušší.*

IN 9 *V mé situaci už jediné oddlužením, jinou možnost nevidím. Nevím o ničem jiném, co by mi v mé situaci pomohlo. Napadlo mě kontokorent.*

6 Diskuze

Tato práce se věnuje dluhové problematice u osob ve věkové kategorii 18–26 let. Výzkum byl založen na rozhovorech s klienty Sociální poradny Příbram, kteří mají dluhy. Rozhovorů bylo během výzkumu uskutečněno devět, a to právě v této poradně v Příbrami ve Středočeském kraji. Z devíti polostrukturovaných rozhovorů bylo získáno dostatečné množství dat, jež se týkala daného tématu. Otázky byly předem připraveny a byla zde možnost doptávat se na to, co bylo potřebné pro dokončení výzkumu.

Cílem diplomové bylo zmapovat, jaké důvody vedou k zadlužení osob ve věkové kategorii 18–26 let. K lepšímu zmapování situace vznikly dva dílčí cíle, které zněly: 1. Identifikovat důvody, které vedou k zadlužení. 2. Identifikovat kompetence, jejichž absence mohou vést k zadlužení.

Vzhledem k vytyčeným cílům jsme se v práci snažili nalézt odpovědi na výzkumné otázky, které zněly: 1. Zjisti důvody, které vedly k zadlužení informanta? 2. Jaké kompetence chyběly informantům při řešení dluhové problematiky? V této kapitole došlo ke komparaci výsledků výzkumu s dostupnou nejnovější českou i zahraniční literaturou. Tyto údaje byly popsány dle jednotlivých dílčích cílů a výzkumných otázek:

K výzkumné otázce č. 1: Zjisti důvody, které vedly k zadlužení informanta.

Naši informanti jsou ve věkové kategorii 18–26 let, což znázorňuje tabulka 1, která byla stanovená s ohledem na téma diplomové práce. Informanti mají okolo dvou exekucí, což se dá vysvětlit jejich nízkým věkem. Dle Rybové (2018) je nejméně dlužníků ve věkové kategorii 18–24 let, což publikuje ve svém článku. Zároveň uvádí, že došlo k nárůstu dluhů ve všech věkových kategoriích. V rámci praxe sociálního pracovníka mohu toto tvrzení vyvrátit, neboť při práci se setkáváme více se zadluženými mladistvými, což se budeme snažit v této práci vysvětlit. Domnívám se, že v řádu několika let dojde k rapidnímu nárůstu mladistvých dlužníků. S mým názorem se shoduje i Trdla (2018), dle jehož názoru se mladí dostávají do situace, ze které se následně nemohou dostat. K tomu ale dodává, že se většinou jedná o rodiny ze sociálně vyloučených lokalit, většina předlužených končí na úřadu práce a tímto způsobem nedochází ke zmizení jejich dluhů. Žitná (2018) uvádí, že nejrychleji roste počet zadlužených lidí právě ve věku 20 až 25 let, zároveň dodává, že to je obrovský problém, který tu nastal.

V tabulce 3 – Dluhy a jejich výše – je popsáno, kolik půjček a v jaké výši mají naši informanti. Ukázalo se, že mají okolo dvou exekucí, ale naopak několikero půjček u různých poskytovatelů, jejichž výše je rozmanitá. Dle Štefana (2019) připadá v dnešní době 5,7 exekucí na jednoho Čecha a přes deset exekucí má již jenom 160 tisíc lidí. Tentýž autor doplňuje, že tato čísla mohou být zkreslená vzhledem k faktu, že někteří dlužníci jsou po smrti nebo v insolvenční, ale i přesto se do statistik nadále započítávají, takže se jedná o irelevantní fakta. V okrese Příbram se nachází 8.134 lidí v exekuci, celkový počet jejich exekucí tvoří neuvěřitelných 42.451, na jednoho člověka připadá 8,39 % exekuce. Nejvíce exekucí mají v Ústeckém kraji (Kučera, Kropáček, 2018). Stejní autoři dodávají, že exekucí neustále přibývá, nedochází k jejich úbytku, a to ani v době, kdy došlo k poklesu nezaměstnanosti a platy lidí již nejsou zanedbatelné.

Ve výzkumu se nám povedlo oslovit informanta, který si půjčku nikdy nevzal. A i přesto má exekuci, jelikož v dětství byl hospitalizován v nemocnici a má dluh, který vznikl ještě před nabytím plnoletosti. Jedná se o velký problém v naší republice, který nyní řeší již po několikáté poslanecká sněmovna. Bylo již navrženo několik možných řešení, ale zatím nejsou nikde právně ukotvena. Šmídová (2019) uvádí, že v České republice se nyní nachází v exekuci 2.600 dětí pod patnáct let. Bohužel ale nedojde ke zlepšení, spíše naopak, protože většina těchto dětí ještě nedosáhla plnoletosti, tudíž se o jejich exekuci neví a narůstají úroky. Tato data jsou ale dle Šmídové (2019) irelevantní, jelikož se vše zjistí až poté, kdy exekutor začne částku vymáhat srážkami ze mzdy. Tuto informaci potvrzuje i náš informant (2) ve své výpovědi: *To je pravda ale moje máma mě ve 12 dala do Bohnic. Chápete to, do Bohnic, odložila mě tam a ještě za mě nezaplátila a mně nyní přišla exekuce za pobyt, ale já přece nemohl v té době mít dluh.* Ve vzniklé novele insolvenčního zákona se hovoří i o zadlužených nezletilých dětech, které budou mít možnost se oddlužit již za 3 roky, ale pouze v případě, že dluh z dětství bude přesahovat 60 % jejich celkové dlužné částky. Na tento fakt upozorňuje ve svém článku Kubita (2019). Za příčinu dětských dluhů mohou rodiče, a pokud nejsou schopni se o ně postarat, neměly by dluhy na děti přecházet (Kubita, 2019). Na tento problém poukazuje Hůle (2019), který poskytuje poradenství v rámci dluhů. Hůle (2019) podotýká, že v praxi sociálního pracovníka se s tímto problémem setkáváme často a exekutor nechce vyhovět návrhu dlužníka o zrušení exekuce, jelikož jeho nezajímá důvod vzniku, ale dluh sám o sobě. U mladistvých se nejvíce však setkáváme s dluhy za jízdu na černo. V souvislosti s tímto problémem vznikly webové stránky

www.zadluzendeti.cz, který má pomoci mladistvým v řešení jejich situace. Mohou se na nich poradit s odborníky zabývajícími se tímto nově vzniklým problémem.

V naší výzkumné otázce bylo hlavní zjistit důvody, které naši informanti měli k tomu, aby se zadlužili. Důvody zadlužení u mladistvých byly hlavně ztráta bydlení, finance na kauci, drogy, dluh za komunální odpad nebo leasing či nedostatek financí. Dvořáková et al. (2017) uvádějí, že neexistuje jedna typická trajektorie zadlužených lidí. Jejich příčiny jsou různé a může se jednat o lidi s rozdílným sociálním postavením, k tomu dodávají, že lidé ze střední vrstvy se zadlužuje méně, neboť mají možnost se obrátit na svou rodinu. Naši informanti pochází spíše z chudších poměrů. Janda (2013) považuje zadlužování kvůli ztrátě bydlení a hledání adekvátního bydlení za správnou možnost řešení vzniklé situace, neboť dle autora musí mít lidé kde bydlet. Staníčková (2017) vysvětluje příčiny jako působení vícero negativních vlivů, které vedou k nedoplatkům na bydlení, vyhození z bytu a nesplácení půjček. Tatáž autorka dodává, že jelikož se jedná o opakující se situaci u mladistvých, nedá se hovořit o správné volbě, neboť mladistvým vznikají dluhy za bydlení v různých městech. Naši informanti opouští své stávající bydlení zejména z důvodu neuhrazení nájmu, následně si hledají vhodnější bydlení, ale již neřeší dluhy, které za sebou na starém nájmu zanechali. Česká bankovní asociace poukazuje na fakt, že nejčastějšími půjčkami jsou právě na bydlení, které představují 74 % celých půjček, jež banky poskytují (Zámečnicková, 2019). Dvořáková et al. (2017) uvádí, že většina Čechů splácí hypotéku nebo leasing, což představuje společensky uznávané zadlužování. Žitná (2018) píše, že nejčastější příčinou dluhů bývá ztráta zaměstnání. Tento fakt se v našem výzkumu neobjevil, dá se přisuzovat nízkému věku našich informantů, kdy se ve většině případů jedná o jejich první legální zaměstnání. Dá se říct, že s ohledem na dosažené vzdělání nejsou schopni obstát před nástrahami půjček. Schavel, Drexlerová, Lékárková, 2009 považují za důvod zadlužení právě nízký příjem, neadekvátní vzdělání, rozvod, brzké založení rodiny, úrazy, nemoci. Nízký příjem patří mezi nejčastější problémy dnešní doby. Ne všichni lidé pracují, někteří jsou na dávkách hmotné nouze a nájem jim hradí doplatek na bydlení. Hábl (2018) doplňuje, že zadlužování velmi mladých lidí se stává fenoménem dnešní doby, jedná se u nich o sezónní zadlužování. A nakonec Hoeve et al. (2014) ve svém výzkumu vysvětluje, že rodiče se velmi často podílí na dluzích svých dětí, neboť děti napodobují jejich postoj k financím a následným dluhovým problémům. Domnívám se, že největším problémem v této problematice jsou naučené špatné

vzorce chování, většina našich informantů neměla dobré vztahy s rodinou a svoje problémy jim dávala za vinu. To pak má za následek mnohdy impulzivní chování jako odstěhování od rodiny, takže mnozí končí v azylových domech a vznikají jim dluhy všude, dochází k prohlubování zadlužení. Juppová (2014) doplňuje do důvodu zadlužení i rozvod, a to zejména z hlediska následného vypořádání společného jmění manželů.

Důvody vedoucí k zadlužení následně způsobují dluhovou spirálu nebo také jinak nazývanou dluhovou past. Tu informanti často ve svých výpovědích zmiňovali, dle jejich slov se jedná o situaci, ze které se nedokáží vymanit, následně hovoří o beznaději. Dluhovou past nebo dluhovou spirálu definuje Pawlikowska (2019) jako situaci, kdy dlužník není schopen splácet všechny své vzniklé závazky a vlivem úroků dochází k nárůstu dluhu. To se shoduje s našimi výsledky výzkumu. Slámová 2011 ve svém výzkumu popisuje, že žáci středních škol mají větší znalosti o dluhové pasti, dokážou ji charakterizovat, přestože nejsou například schopni definovat finanční gramotnost. To potvrdili i naši informanti, nachází se dle jejich slov v dluhové pasti, ale pokud budeme mluvit o finanční gramotnosti, neví, co to je. Dle Dvořákové et al. (2017) se do dluhové pasti může dostat kdokoliv, stačí jenom souhra nešťastných životních událostí. Dluhová past úzce souvisí s příčinami dluhu, neboť se jedná o stav, kdy si lidé vezmou půjčku, nejsou ji schopni následně splácet, ale v mnoha případech už od začátku vědí, že své závazky řešit nechtějí. Žitná (2018) popisuje, že až 15 % procent dlužníků se do dluhové pasti dostává poté, co ztratí zaměstnání, další skupinu tvoří hazardní hry, závislosti zejména na alkoholu a drogách, a to až 20 %. Autorka dle studie uvádí, že 10 % dlužníků se zadlužuje kvůli dětem, a to v období mateřské dovolené. V poslední řadě se dle autorky uvádí 5 % lidí, kteří vlivem nemoci nemohou pracovat, ale zároveň sem patří i cizí úvěry a ručení. Dostat se sám z dluhové pasti není jednoduché a bez pomoci se to málokomu povede. To potvrzuje Bubák (2014), neboť dle jeho slov se z dluhové pasti dostává velmi těžko a tento stav s sebou přináší i problémy související s hospodařením a psychikou. Rodina by mladistvým měla poskytnout veškerou podporu, aby se mohli z dluhů dostat. Ale problém nastává ve chvíli, kdy dlužníci o své situaci nikomu neřekli, i přestože žije se svými rodiči nebo s prarodiči. V dluhové pasti se nachází v České republice zhruba půl miliónů lidí, včetně rodinných příslušníků – v tom případě se jedná až o dva miliony lidí přímo zatížených zadlužením (Hábl, 2018). V současné době je počet zadlužených lidí v dluhové pasti už vyšší než dva miliony,

dodává Pawlikovská (2019). Srovnej, Tyl (2014) vysvětlují, že většinou se dlužníci dostávají do problému právě kvůli nečekaným výdajům, za ty se dá považovat sezónní nakupování před Vánoci nebo zahraniční dovolená v létě. Charity České republiky (2018) ve svém článku uvádí, že sociální pracovníci pracují s mladistvými v dluhové pasti, kdy až osm z deseti oslovených klientů má problémy s dluhy a nachází se v dluhové pasti. Tetiva (2018) vidí největší problém v mladých bezdomovcích, mladých rodičích a v matkách samoživitelkách. V našem výzkumu se tento fakt potvrdil, protože čtyři z námi oslovených informantů byli mladí rodiče. Můžeme se tedy domnívat, že samoživitelé to mají opravdu složitější. Na základě výše zmíněných poznatků vytvořila Charita České republiky projekt finanční situace rodin s nezaopatřenými dětmi v ČR 2017. Pakliže nebudeme řešit dluhovou problematiku mladistvých, nemůžeme očekávat markantní snížení exekucí. V sociálních poradnách se setkáváme se zadluženými členy rodiny, kdy se jedná o děti, rodiče a mnohdy i prarodiče. Dlužná částka rodin dosahuje až výše několika milionů korun. Celá tato problematika je zejména problémem nedostatečné finanční gramotnosti rodičů, kteří ji následně předávají svým dětem a dochází k takzvanému dědičnému zadlužování napříč generacemi. Též Drexlerová et al. (2009) potvrzují, že zadlužení dětí souvisí s rodiči, kteří nejsou schopni hospodařit.

Důsledky oddlužení následně souvisí s následky, které mají dopad na jejich psychický a fyzický stav. U našich informantů došlo ke zhoršení psychického stavu, všichni pociťují zvyšující se strach a stres související se splátkami. Dále uváděli informanti ve svých odpovědích nedostatek financí jako jeden z následků předlužení. Psychické problémy souvisí se stresem, který definuje ve své knize Mandincová (2011) jako jakýsi stav, kdy anticipuje a dochází ke střetnutí se škodlivými podmínkami různého druhu. K tomu doplňuje Staničková (2017), že se nejedná jenom o vliv na psychiku, ale i změnu sociálního postavení a zhoršení sociálních vztahů. Tato situace následně může vést až k vyloučení z běžného sociálního života. V našem případě se za škodlivé podmínky považuje moc exekutorů, neboť stres neblaze působí na jejich psychiku, následně mají strach, co přijde den po dni, měsíc po měsíci. Dle Orla et al. (2012) jsou nejčastější důsledky zadlužení právě psychické problémy, kdy exekutoři neustále volají, a píší, bohužel někdy dochází i k sebevražedným myšlenkám. Sebevražedné myšlenky se objevily i v tomto případě, nejsou ničím zvláštním, protože narůstající stres se v lidech hromadí a následně dochází k nejhorším myšlenkám, které bohužel někdy nezůstávají jen v mysli člověka, ale jsou realizovány. K tomu Vágnerová (2014)

dodává, že u takovýchto lidí přetrvávají dlouhodobé deprese, vedou až k vyhledání psychologa. Tuto informaci nám potvrdila i informantka (7): *Mám psychické problémy a hledala jsem psychologa, abych to zvládla. Opravdu mě to dovedlo až na dno. Je to hrozný pocit, bojím se, co zase přijde.* Výsledky výzkumu neukázaly, že by došlo ke zhoršení zdravotního stavu, což se rozchází s názorem autorky Sweet (2018) – ta uvádí, že dluhy mají výraznou souvislost se zdravotním stavem. V našem výzkumu to bylo potvrzeno pouze u dvou informantů. Můžeme říci, že se v našem případě jedná o produktivní věk našich informantů, takže u nich stres nemusí způsobovat tak velké problémy jako u jiných. Sweet (2018) dodává, že ve většině případů se uvádí, že na stres více trpí ženy než muži, ale jak můžeme ve výzkumu vidět, to není úplně pravda, v našem případě se jedná o rovnoměrné rozložení mezi muže a ženy. Dle Hůlové (2009) je jedním z negativních důsledků zadlužení ztráta bydlení a následné hledání vhodného řešení bytové situace, mnohdy dochází k nalezení bydlení v azylových domech, kde se nyní často setkáváme s opakovanými pobyty a častým neřešením dluhové situace. Se ztrátou bydlení většinou souvisí i rozpad rodiny a bohužel někdy i odebrání dětí a následné umístění do dětských domovů či ústavních zařízení (Besedová, 2014). To se nám v našem výzkumu propojuje s důvody zadlužení, neboť naši informanti vnímají ztrátu bydlení jako příčinu svých problémů. Prudký a Lošťáka (2011) považují za další následek dluhů i provedení exekučních srážek, dlužníkovi nezůstává potřebná částka k tomu, aby pokryl životní náklady sebe a svých blízkých.

K druhé výzkumné otázce: Jaké kompetence chyběly informantům při řešení dluhové problematiky?

U této výzkumné otázky budeme zjišťovat, jaké mají informanti znalosti dluhové problematiky. Na začátku se podíváme na jejich odpovědi ve výzkumu. Naši informanti vnímají dluhy, a to jak vznik dluhu, sloučení půjček a insolvenční nebo mobiliární exekuci, všechny tyto údaje se dají považovat za již zahájené exekuční řízení. Bohužel se objevila i odpověď, že dotázaný nemá žádné informace, což se jeví alarmující pro následný život. Pokud by měli lidé dostatečné znalosti, nedocházelo by k zadlužování tak velkého množství lidí, jež se v současné době ukazuje v podobě 4.452.882 exekucí vedených vůči fyzickým osobám (Tvrdková, 2019). Jak jsme již zmínili, závazek vzniká ze dvou základních zdrojů, a to ze zákona nebo ze smluv (Hábl, 2018). Závazek se dle Hábla 2017 skládá z jistiny a úroků, což naši informanti vědí. Dle Hábla (2018) mladí lidé uzavírají nejčastěji své závazky na základě nevýhodných smluv, ty pak

podepisují bez rozmyslu a nekontrolují si podmínky plnění. Informanti mají povědomí o exekucích a nejčastěji se setkávají s vymáháním dluhů, a to exekučními srážkami ze mzdy, jimiž je zatížen jejich příjem. Vymáhání dluhu se považuje za nejčastější výkon rozhodnutí stanoveného soudem, nejčastěji jsou prováděny exekuční srážky ze mzdy (Breburda, 2013). Dle Breburdy (2013) se exekuce týká veškerého movitého i nemovitého majetku, ale způsob provedení exekuce vždy závisí na exekutorovi, který může použít několik způsobů zároveň. Exekuční srážky dostávají lidi až na samotné dno, neboť jim ze mzdy zbývá velmi málo, a to vždy v závislosti na vývoji nezabavitelné částky v daném roce. Od letošního roku došlo k navýšení nezabavitelných částek dle zákona č.182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, a to v případě vyšších mezd na částku 12.000Kč. Exekutoři častěji přistupují k mobiliární exekuci, to znamená k terénnímu vymáhání pohledávky, která následně spočívá v soupisu movitého majetku dlužníka a patří mezi zákonem stanovené formy exekuce, takže exekutor má na tento způsob provedení exekuce právo (Švajdová, 2013). Provedení mobiliární exekuce je dle Švajdové (2013) dohledání veškerého majetku dlužníka v místě jeho bydliště, kde se zdržuje, nebo sídla firmy. Tento typ výkonu rozhodnutí v praxi bývá pro dlužníka nejdepresivnější, neboť nikdo nechce, aby k němu chodil exekutor do domu.

Nedostatek znalostí a zároveň chybějící informace mají naši informanti v oblasti finanční gramotnosti, což se dá považovat za největší problém v rámci úspory financí a nakládání s nimi. Naši informanti neumějí nakládat se svými financemi, někteří ani neví, co zmíněný pojem znamená. Dle Lukešové (2011) člověk, který má dobré znalosti a dokáže se dobře orientovat v problematice peněz a cen, neměl by mít problém se spravováním osobního rozpočtu. Naši informanti nemají dobré znalosti v této oblasti, což je dle Balabána (2011) problém, neboť nakládání s financemi je součástí našeho každodenního života a bez toho se nikdo neobejde. K tomu doplňuje Noveský (2009), že právě absence finanční gramotnosti bývá nejčastější příčinou předlužení, neboť lidé neumí hospodařit s rodinným rozpočtem a mnohdy vynakládají své finanční prostředky na věci, které ale nepotřebují a zbytečně si berou půjčky. Slámová (2011) ve svém výzkumu poukazuje na námi zmíněný fakt, že mladí lidé neznají finanční gramotnost, tím pádem nejsou schopni vysvětlit zmíněný pojem, ale zároveň doplňuje, že si možná neuvědomují, že se s ním již setkali. Lze předpokládat, že naše zjištění se dá přisuzovat i nesprávnému nakládání s rodinným rozpočtem v rámci rodiny, které se následně předává z generace na generaci. Jak již bylo zmíněno v teoretické části od autora

Noveského (2009), musíme se zaměřovat zejména na finanční gramotnosti u dětí. Pokud dokáží vnímat hodnotu financí a zvládnou nakládání s nimi, mají možnost v dospělém životě zvládnout nástrahy půjček a zadlužení. Ministerstvo financí České republiky si uvědomuje důležitost finančního vzdělávání, a proto vytvořilo stránku „Proč se finančně vzdělávat (Ministerstvo financí České republiky, 2019)“. Tato stránka pomáhá lidem zorientovat se v dané problematice a měla by být prezentována ve školách dětem. Od roku 2013 byla zavedena povinná výuka finanční gramotnosti na základních školách, jenomže každá základní škola má možnost si zvolit, jak k výuce přistoupit (Poláková et al., 2018). Pakliže chceme finanční gramotnost na úrovni, měly by být podmínky stanoveny pro všechny základní školy stejně. Jako dobrý tah se ukazuje několik již vzniklých projektů, které nabízí například Československá obchodní banka.

Naši informanti nemají moc povědomí o své situaci, chybí jim dostatek informací, které by jim mohly pomoci při řešení jejich problémů. V naší republice máme mnoho neziskových organizací, které se zabývají dluhovou problematikou. Naši informanti uváděli RUBIKON, Člověk v tísni, Remedium. Data v této oblasti jsou trochu zkreslená, neboť rozhovory probíhaly s informanty Sociální poradny v Příbrami, proto všichni uváděli v odpovědích právě tuto organizaci. Proto tato odpověď nebyla považována za nijak závažnou. Dluhové poradenství spadá pod sociální poradenství, které je v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších zákonů definováno jako poskytnutí bezpečného prostoru, odborné podpory dospělým lidem při řešení jejich nepříznivé sociální situace, za niž jev tomto případě dluhová past. Na seznam poraden poskytujících dluhové poradenství se zaměřila mapa exekucí © 2017, kterou vytvořil Radek Hábl v organizaci Člověk v tísni. Na mapě si každý člověk najde vhodnou organizaci. Informanti hovořili ještě o třech organizacích, a to Rubikon centru, jež je na trhu již od roku 1994 a má za sebou nespočet pozitivních výsledků s ohledem na jejich cílovou skupinu. Zaměřují se na lidi po výkonu trestu, ale pomáhají i lidem, kteří si svůj trest odpykávají (Rubikon Centrum, 2019). Že Rubikon pomáhá lidem při výkonu trestu odnětí svobody, potvrdil i náš informant (9): *V kriminálu nám pomáhal RUBIKON. Rubikon se zabývá zejména zaměstnáváním lidí po výkonu trestu, umožňuje několik nabídek tréninkových míst, jež mají za cíl pomoci lidem se lépe adaptovat v běžném světě a odolávat nástrahám.*

Domnívám se, že by bylo nepravděpodobné, kdyby nebyla našimi informanty zmíněna společnost Člověk v tísni, která pomáhá lidem nejenom v České republice, ale provádí i humanitární a rozvojovou pomoc napříč světem (Štefan, 2019). Dle mého názoru není na trhu lepší organizace zabývající se dluhovou problematikou, než je právě Rubikon centrum a Člověk v tísni. Už jenom fakt, že obě zmíněné organizace se často podílí na úpravách právních norem a legislativy týkajících se insolvence, jim dodává patřičnou prestiž, kterou si opravdu zaslouží. V neposlední řadě byla zmíněna organizace Remedium. Občanské sdružení Remedium poskytuje své služby již od roku 1198 a vytváří bezpečný prostor pro vzdělávání, podporu a pomoc v psychosociální oblasti, jejichž součástí jsou i občanské porady (Remedium, 2019). Naším informantům nebyla sice tak známá, ale aspoň někdo věděl, že i toto sdružení poskytuje sociální poradenství. Jenom je škoda, že naši informanti nehovoří o poradnách, které se v našem kraji zaměřují na dluhovou problematiku. Možná by lepší orientace v těchto sociálních službách pomohla lépe zvládat situace zadlužení a mnohdy by k nim třeba ani nedošlo. Skutečnost, že informanti znali pouze tři poskytovatele, rozhodně stojí za zamýšlení.

Ve výzkumu nás zajímalo i to, odkud mají své znalosti o dluzích, bohužel po výzkumu se došlo k názoru, že nejsou znalí v této problematice. V kategorii zdroje informací byla zaměřena pozornost na fakt, odkud mají informanti své informace. Převažovala informovanost především od rodinných příslušníků, což bychom měli považovat za skvělé, ale není tomu tak. Z výpovědí jednotlivých informantů bylo zjištěno, že sice mají informace od rodičů, ale hlavně z důvodů vlastní zkušenosti rodičů s dluhy. Skvojasová (2017) a Žitná (2018) se v praxi setkávají i se zadluženými rodinami, jejichž hranice přesahuje 50 %. K tomu dodává Jak ovládnout své peníze (2017), že ale rodiny mají i dalších 50 %, kterými disponují při sestavování svého rodinného rozpočtu. Dle Skvojasové (2017) vede proces předlužení k osobnímu bankrotu. Tímto způsobem dochází k předávání naučených vzorců chování. Nemůžeme se proto divit, že nejčastější odpovědi jsou zadlužení rodiče i děti. Nesmíme opomenout zadlužování dětí jako následek nerozvážného chování rodičů. Informace o dluzích mají informanti ze školy, neboť jak již bylo zmíněno výše, ve školách by měla probíhat výuka finanční gramotnosti. Pakliže budeme hovořit o informacích od přátel, je zde předpoklad, že se jedná o stejný případ jako v rodině.

Jelikož se celá naše druhá výzkumná otázka nesla v duchu nedostatku kompetencí u klientů sociální poradny, chybí nám zde poslední oblast, a to řešení dluhů. Všichni naši informanti hovořili o insolvenční. Staničková (2017) při svém výzkumu zjišťovala, co dělají klienti před kontaktováním poradny, respektive jak řeší své zadlužení, a došla k závěru, že někteří se snažili řešit své dluhy splátkovým kalendářem nebo kontaktováním organizací nabízejících pomoc s insolvenční, to vše ale za poplatek. I naši informanti k tomu přistupovali podobně, ale u nás s tím rozdílem, že kromě jednoho osloveného o oddlužení mluvili všichni, což je dost zvláštní v souvislosti s tím, že nemají příliš velký přehled o finanční gramotnosti. Zdá se to být jako zvláštní informace, ale ve skutečnosti tak není, neboť od června u nás platí novela insolvenčního zákona, která je hojně propagovaná prostřednictvím médií a sociálních sítí. Mezi nejčastější řešení dle Juppové 2014 patří pomoc ze strany poskytovatelů sociálních služeb, neziskových organizací a občanských sdružení. Neziskové organizace a poskytovatelé sociálních služeb již byli zmíněni výše. Naši informanti k těmto informacím dodávají ještě řešení srážkami ze mzdy anebo sloučení půjček prostřednictvím kontokorentu. Při zadávání této otázky byl předpoklad odpovědi spíše právě na srážkách ze mzdy. Ty uvádí Hauzarová (2017) ve své publikaci za nejčastější způsob provedení exekuce považuje provedení srážek ze mzdy povinného.

Z výzkumu vyplynulo, že klienti sociální poradny ve věkové kategorii 18–26 let se nejčastěji do svých problémů dostávají kvůli nedostatku financí, jež potřebují na zajištění adekvátního bydlení, a to buď pro sebe, nebo svou rodinu. Jejich dluhy se prohlubují, neboť nejsou schopni si sami poradit a řeší své závazky až na poslední chvíli, kdy už jim jsou prováděny exekuční srážky nebo mobiliární exekuce. Potvrdil se zde přibývající počet zadlužených mladých lidí, kteří mají zatím třeba jenom 2 exekuce, ale vzhledem k jejich neuváženému chování se dá u nich předpokládat markantní nárůst.

Nyní se všichni nachází v dluhové pasti, kterou označují jako dno, ze kterého se jim jen velmi obtížně dostává. Dochází u nich k dalšímu braní půjček, a to z důvodu uhrazení právě předešlých závazků.

Všechny tyto problémy souvisí s nedostatečnou finanční gramotností, ta by jim mohla pomoci řešit situaci. Je až překvapující, jak malou informovanost o finanční gramotnosti mladí lidé mají i přesto, že by měla být vyučovaná ve školách.

Mnohdy neví o jednotlivých poskytovatelích sociálních služeb nebo neziskových institucích a mají tendenci se obracet na své přátele, kteří se nachází ve stejné situaci.

V oblasti řešení dluhu vzešly zajímavé informace, kdy informanti mají poměrně veliké znalosti, ale dá se to vše přisuzovat právě probíhající novele insolvenčního zákona, která se propaguje v médiích.

Objevila se nám zde informovanost ze strany rodičů, ta ale není moc adekvátní, neboť se jedná o předlužené rodiče, kteří mají problém sami se sebou. Mladí lidé si neuvědomují následky svého jednání. Dochází u nich k velkému psychickému vypětí, jsou ve stresu, jenž do budoucna může způsobovat opravdu velké problémy, končící někdy až sebevražednými sklony.

Závěr

Cílem práce bylo zmapovat, jaké důvody vedou k zadlužení osob ve věkové kategorii 18–26 let. Dílčími cíli bylo pak: 1. Identifikovat důvody, které vedou k zadlužení. 2. Identifikovat kompetence, jejichž absence mohou vést k zadlužení.

Teoretická část se na začátku výzkumu rozdělila do čtyř hlavních oblastí: dluhová problematika, sociální poradenství, klient a dluhové poradenství jako činnost sociální poradny. V první části teoretické práce byla popsána dluhová problematika, definice závazků a jejich vznik, charakterizováno bylo zadlužení a dluhová past. Dále bylo popsáno sociální poradenství dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách a s tím spojeným definováním klienta sociální služby. V závěru teoretické části bylo popsáno dluhové poradenství jako činnost sociální poradny, kde byly vysvětleny jednotlivé oblasti, jimiž jsou finanční gramotnost, podání insolvenčního návrhu, poradenství při exekucích a vytváření rodinného rozpočtu

Výzkum byl proveden pomocí kvalitativní strategie metodou dotazování a technikou polostrukturovaného rozhovoru. Výběrový soubor tvořilo devět klientů navštěvujících sociální poradnu na území města Příbram. Informanti, kteří se účastnili výzkumu, byli předem seznámeni s výzkumem a jeho následnou interpretací. Byla jim nabídnuta možnost nahlédnout do finálních výsledků práce. Tuto možnost někteří přivítali, protože by se rádi poučili z chyb ostatních. Získaná data byla následně zpracována v programu MS Word a získané odpovědi byly pomocí jednotlivých kódů interpretovány v této diplomové práci a následně zaznamenány do tabulek a diagramů.

Výsledky výzkumu ukázaly, že klienti ve věkové kategorii 18–26 let se dostávají do dluhové pasti vlivem téměř nulové znalosti finanční gramotnosti, kterou měli probírat ve školách, ale většina našich informantů má základní vzdělání a ve škole moc pozor nedávala. Z toho plyne, že je důležité zlepšit výuku finanční gramotnosti na základních školách. Objevil se také zajímavý fakt, že mají naši informanti již v tak nízkém věku několik půjček a z toho pramení i vznik soudních rozhodnutí a exekucí. Škála jejich zadlužení je od sta tisíc až po jeden milion, což je opravdu alarmující. Bohužel se zde objevil i často se opakující jev, a to mladí dlužníci, kterým vznikl dluh ještě před dosažením jejich zletilosti. Poskytlo to vhled i do této oblasti zadlužování.

Za hlavní příčinu svých problémů označili informanti nedostatek financí, a to zejména v souvislosti s hledáním vhodného bydlení a následným uhrazením kauce. Nedostatek financí souvisí s prováděním exekučních srážek. Za příčiny se dle výzkumu může označit i opakované brání půjček, které mladé lidi dostalo do dluhové pasti, ze které neumí najít východisko.

Pakliže se výzkum zabýval příčinami, je zde i jednoduchý náhled na důsledky jejich jednání, jež mají neblahý vliv na jejich psychický stav, takže se dostávají do situací, s nimiž se nedokáží vyrovnat. Mají nedostatek financí, s kterými následně disponují. Za alarmující výsledek výzkumu považují nedostatečnou informovanost, a to ať z řad rodin, přátel či školy. Bohužel informace pocházejí z rodin, kde již dluhy jsou, mnohdy mají dluhy právě díky svým rodičům.

V oblasti řešení dluhů byly naše výsledky relativně pozitivní, neboť se došlo k názoru, že informanti vědí, jak dluhy řešit, a to nejčastěji insolvenčí, dá se považovat tedy za správné časté opakování o novelizaci v médiích, což výrazně ovlivnilo náš výsledek. Naopak ale nemají moc povědomí o poskytovatelích jednotlivých služeb zabývajících se dluhovou problematikou, přestože většina těchto organizací poskytuje bezplatnou pomoc. Nemusí se tedy uchýlovat k placenému poradenství, jež jejich situaci ještě více prohlubuje.

Tato diplomová práce může být přínosem pro další sociální pracovníky pracující s osobami ve věkové kategorii 18–26 let, ale i pro vedoucí pracovníky či ředitele jednotlivých organizací. Nezapomeňme zmínit i možnost jejího využití jako edukativního materiálu na různých seminářích, zabývajících se následky nedostatečné finanční gramotnosti. Vzhledem k výsledkům výzkumu a vypracované diskuzi a zjištění o zvyšujícím se počtu mladých lidí v exekucích může následně dojít k publikování v místních periodických na území Příbrami a blízkého okolí. Tím by došlo k rozšíření informací i mezi širokou veřejnost. Z mého pohledu bych doporučila více propracovat možnost celoplošného zařazení jednotného systému finanční gramotnosti pro děti na základních školách a následné pokračování na vyšším stupni vzdělávání. Jak sami vidíme z výsledků práce, je potřeba pracovat s touto věkovou kategorií více a zaměřit se i na lidi v sociálně vyloučených lokalitách. Následně je vhodné zvýšit množství pořádaných seminářů specializujících se na danou oblast nabízenou školicími nebo neziskovými organizacemi.

Seznam použitých zdrojů

1. AALTONEN, M., OKSANEN, A., KIVIVUORI, J., 2016. Debt problems and crime. *Criminology*. 54(2), 307–331. ISSN 1745-9125.
2. ALIAPULIOS, A., 2018. *Češi si půjčují stále víc. Zadlužení obyvatel loni poprvé přesáhlo bilion korun.* [online]. Praha: Economia, a.s. [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-65864320-dluhy-ceskych-domacnosti-vyrostly-na-temer-1-5-bilionu-korun-dal-se-zadluzovaly-i-podniky>
3. ARNOLDOVÁ, A., 2016. *Sociální péče 2. díl.* Praha: Grada. 320 s. ISBN 978-80-271-9308-0.
4. BALABÁN, Z., 2011. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti.* 2. vydání. Praha: Cofet. 416 s. ISBN 978-80-0904-396-10.
5. BERTL, I., 2012. *Kapitoly o finanční gramotnosti.* Praha: Triton. 80 s. ISBN 978-80-7387-622.
6. BESEDOVÁ, M., 2014. *Vytváření sítě dluhového poradenství.* Praha: Úřad vlády ČR – Odbor pro sociální začleňování. ISBN 978-80-7440-091-9.
7. BOŘKOVCOVÁ, R., 2017. *Mapa dluhových poraden.* [online]. Praha: Člověk v tísni. [cit. 2019-01-02]. Dostupné z <http://www.jakprezidluhy.cz/help-linka-2/mapa-dluhovych-poraden>
8. BOSTMANOVÁ, R., 2018. *Komu se dá věřit? Jak nás technologie sblížily a proč by nás mohly rozeštvat.* Brno: Host vydavatelství, 367 s. ISBN 978-80-7577-671-6.
9. BREBURDA, J., 2013. *Exekuce srážkami ze mzdy 2013.* Olomouc: ANAG. 372 s. ISBN 978-80-7263-758-4.
10. BUBÁK, Z., 2014. *Deset rad, jak se nedostat do dluhových pastí, případně jak z ní ven.* [online]. Praha: Finparáda. [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: <https://finparada.cz/2379-Deset-rad-jak-se-nedostat-do-dluhove-pasti-pripadne-jak-z-ni-ven.aspx>
11. BŮČKOVÁ, V., 2018. *Jak banka rozhodne, jestli vám, dá nebo nedá půjčku?* [online]. Praha: Mladá fronta a.s. [cit. 2019-07-06]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/zpravy/finance/208678-bonita-klienta-jak-a-proc-ji-banky-zjistuji>

12. BUŘÍNSKÁ, B., 2014. *Seriózní dlužník, nebo schopný kličkař? aneb Typologie dlužníků*. [online]. Praha: Profimedia. [cit. 2019-05-19]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/finance/338088-seriozni-dluznik-nebo-schopny-klickar-aneb-typologie-dluzniku.html>
13. CREE, V. E., 2015. Responsibility in Social Work. In: WRIGHT, J. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. London: Elsevier, p. 581–586. ISBN 978-0-08-097087-5.
14. CSÉMY, L., MAREK, J., VÁGNEROVÁ, M., 2013. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Univerzita Karlova. 339 s. ISBN 978-80-246-2209-5.
15. ČÁMSKÝ, P., KRUTILOVÁ, D., SEMBDNER, J., 2011. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál. 263 s. ISBN 978-80-262-0027-7.
16. ČLOVĚKVTISNI., © 2017, *Mapa poraden*. [online]. Praha: Powered by binBoat. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://www.jakprezidluhy.cz/help-linka-2/mapa-dluhovych-poraden>
17. DEVILLE, J., 2019. Postscript: Ehat is a debt situation? *Geoforum*. 98, 335–338. ISSN 0016-7185.
18. DOHNAL. R., 2017. Průvodce světem odvodů: nesmrtelné Ponzioho schéma. [online]. Praha: iDNES. [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/xman/styl/podvody-ponziho-schema-pyramida-letadlo.A171004_154543_xman-styl_fro
19. DOLEČEK, M., 2019. *Novela insolvenčního zákona 2019*. [online]. Praha: Czechtrade [cit. 2019-05-01]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/specialni-stranky/partneri-portalu.html>
20. DREXLEROVÁ, B., LEKÁROVÁ, L., SCHAVEL, M., 2009. Zadlženost a psycho-sociální pomoc rodinám so sociálně-ekonomickými problémy. *Sociální práce*. 9(2), 69–72. ISSN 1213-6204.
21. DVOŘÁKOVÁ, T., KŇAPOVÁ, K., SZÉNÁSSY, E., 2017, *Jak zůstat člověkem v síti dluhů*. Praha: Ekumenická akademie. 61 s.
22. DVOŘÁKOVÁ, Z. et al., 2011. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů*. Praha: Omrikon Praha spol. s.r.o. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9.

23. FRUNZA, M. C., 2016. Chapter 3B – Ponzi Schemes. In: FRUNZA, M. C. *Introduction to the Theories and Varieties of Modern Crime in Financial Markets*. Boston: Academic Press is an imprint of Elsevier, p. 45–47. ISBN 978-0-12-801221-5.
24. GULOVÁ, L., 2011. *Sociální práce pro pedagogické obory*. Praha: Grada. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1.
25. GULOVÁ, L., ŠÍP, R., 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. 248 s. ISBN 978-80-247-8813-5.
26. HÁBL, R., 2018. *Mapa exekucí* [online]. Praha: Otevřená společnost, o. p. s. [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/>
27. HAMILTON, A. H. et al., 2019. Debt stress, psychological stress and overall health among adults in Ontario. *Journal of Psychiatric Research*. 111, 89–95. ISSN 1078-3903.
28. HAUZAROVÁ, M., 2017. *Exekuční srážky ze mzdy v příkladech*. [online]. Praha: Pohoda [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://portal.pohoda.cz/dane-ucetnictvi-mzdy/mzdy-a-prace/exekucni-srazky-ze-mzdy-v-prikladech/>
29. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 4. Vydání. Praha: Portál. 438 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
30. HOEVE M. et al., 2014. A systematic Review of Financial Debt in Adolescents and Young Adults: Prevalence, Correlates and Associations with Crime. *Plos one*. 9(8), e104909. ISSN 1932-6203.
31. HORTON, J., 2015. Young people and debt on with asterities. *Area*. 49(3), 311–316. ISSN 1475-4762.
32. HRDINKOVÁ, T., MATI, P., 2013. *Metodika dluhového poradenství*. Praha: Člověk v tísní o.p.s. 57 s. ISBN 978-80-8745-40-8.

33. HŮLE, D., 2019. *Člověk v tísní ve své nové kampani vyzývá: zastavte dětské exekuce!* [online]. Praha: Clovekvtisni.cz. [cit. 2019-07-05]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/clovek-v-tisni-ve-sve-nove-kampani-vyzyva-zastavte-detske-exekuce-5745gp>
34. HŮLOVÁ, K., 2009. Člověk v tísní realizuje terénní sociální práci jako účinnou variantu dluhového poradenství. *Sociální práce*. 9(2), 10–11. ISSN 1213-6204.
35. CHLOUPKOVÁ, S., 2013. *Jednání se zájemcem o službu sociální péče od A do Z*. Praha: Grada. 128 s. ISBN 978-80-247-4678-4.
36. IVIČIČOVÁ, J. et al., 2014. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada. 208 s. ISBN 978-80-271-9638-8.
37. *Jak ovládnout své peníze*, 2017. Brno: BizBooks. 227 s. ISBN 978-80-265-0127-5.
38. JANDA, J., 2013. *Jak žít šťastně na dluh*. Praha: Grada. 176 s. ISBN 978-80-247-4833-7.
39. JUPPOVÁ, T., 2014. *Dluhová past- možnosti řešení dluhové problematiky*. Praha. Diplomová práce. FSV UK.
40. ŠIMÁK, M., LOUKOTA, I., 2013 Sociální služby. In: Kahoun et al., *Sociální zabezpečení vybrané kapitoly*. 2. vydání. Praha: Triton, 366-385 s. ISBN 978-80-7387-733-0.
41. KALVODA., H. 2017. *Finanční gramotnosti proti dluhové pasti*. [online]. Praha: Mesec [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/tiskove-zpravy/financni-gramotnosti-proti-dluhove-pasti/>
42. KOBÍK, J., KOHOUTKOVÁ, A., 2013. *Daňový řád s komentáři*. 2. vydání. Olomouc: ANAG. 653 s. ISBN 978-80-7263-769-0.
43. KRUŠINSKÁ., K. 2012. Stát a prevence předlužení. *Sociální práce*. 2, 62–70. ISSN 1213-6204.
44. KRUTILOVÁ, D., 2014, *Poradenský proces v sociální práci*. 2. vyd. Pardubice: Benepal a.s. 36 s.
45. KUBITA, J., 2019. *Poslanci připravili zákon, který převede dluhy dětí na rodiče. V Česku jsou v exekuci tisíce mladistvých, dvěma tisícům z nich není ani 15 let*. [online]. Praha: Economia a.s. [cit. 2019-07-05]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-66548620-at-dluhy-deti-prechazeji-na-zakonne-zastupce-navrhují-poslanci-v-cesku-je-v-exekuci-pres-6000-mladistvych>

46. KUČERA, P., KROPÁČEK, J., 2018. *Kde žije nejvíce Čechů v dluhové pasti? Podívejte se na novou mapu exekucí.* [online]. Praha: Economia a.s [cit. 2019-07-05]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/finance/grafika-mapa-exekuci-zadluzeni/r~f6169a1a109911e8b8310cc47ab5f122/>
47. KUČEROVÁ, D., 2019. *Výpočet nezabavitelných částek v roce 2019.* *Podnikatel.cz* [online]. Praha: Internet info. [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/clanky/od-roku-2019-se-zvysuje-nezabavitelna-castka-v-exekucich/>
48. KUTNOHORSKÁ, J., 2009. *Výzkum v ošetřovatelství.* Praha: Grada. 176 s. ISBN 978-80-247-2713-4.
49. LAZAREVIČ, A., 2012. *Důvody zadlužení.* [online]. Praha: Měsíc [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/duvody-zadluzeni-lide-precenuji-sve-schopnosti/>
50. LÉKO, K., 2017. *Jste-li v dluhové pasti, je to nadosmrti.* [online]. Praha: Marfa a.s. [cit. 2019-01-25]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/jste-li-v-dluhove-pasti-je-to-nadosmrti-dyv-/tema.aspx?c=A171101_183156_pozice-tema_lube
51. LUKEŠOVÁ, M., 2011. *Nejčastější příčiny nezdravého zadlužení.* [online]. Praha: Fincentrum a.s [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <https://www.hypoindex.cz/clanky/nejcastejsi-priciny-nezdraveho-zadluzeni-napriklad-pujcka-kvuli-pujcce/>
52. MALÍKOVÁ, E., 2011. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních.* Praha: Grada. 328 s. ISBN 978-80-247-3148-3.
53. MANDINCOVÁ, P., 2011. *Psychosociální aspekty péče o nemocného.* Praha: Grada. 128 s. ISBN 978-80-247-3811-6.
54. MANDYS, J., NOSKOVÁ, M., 2014. Dluhová problematika jako předmět plánování sociální politiky na regionální úrovni a role veřejné správy v tomto procesu. In: KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. *Sborník příspěvků XVII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách.* Hustopeče: MUNI, s. 553–560, doi: 10.5817/CZ.MUNI.P210-6840-2014-71.
55. MATOUŠEK, O. et al., 2012. *Metody a řízení sociální práce.* Praha: Portál. 400 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
56. MATOUŠEK, O. et al., 2013. *Encyklopedie sociální práce.* Praha: Portál. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
57. MATOUŠEK, O., 2016. *Slovník sociální práce.* Praha: Portál. 270 s. ISBN 978-80-262-1154-9.

58. MAUBOUSSIN, M., 2014. *Dvakrát měř, než rozhodneš!* Praha: Management Press, 224 s. ISBN 978-8076-6127-03.
59. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY., 2014. *Zadlužení a předlužení* [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>
60. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY., 2019. *Proč se finančně vzdělávat.* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR. [cit. 2019-07-05]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/>
61. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
62. NOVESKÝ, Ivan, et al., 2009 *Slabikář finanční gramotnosti.* Praha: COFET. 448 s. ISBN 80-254-4207-4
63. NOVOSAD, L., 2009. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním vyloučením.* Praha: Portál. 272 s. ISBN 978-80-7367-509-7.
64. Olbrichová, S., 2014. *Oběť či schopný kličkař.* [online]. Praha: Ušetřeno [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: <https://www.usetreno.cz/typologie-ceskych-dluzniku>
65. OREL, M. et al., 2012. *Psychopatologie.* Praha: Grada. 264 s. ISBN 978-80-247-5516-8.
66. PAWLIKOWSKA, A., 2019. *Co je to dluhová past a jak do ní nespadnout.* [online]. Praha: LOANDO [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: <https://loando.cz/clanek/dluhova-past>
67. PEMOVÁ. T., PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi.* Praha: Grada. 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2.
68. POLÁKOVÁ, K., ŠKOPAKOVÁ, A., ZÁMEČNÍK, P., 2018. *Výuka finanční gramotnosti je od roku 2013 povinnou součástí vzdělávání na základních školách. Má to ale háček.* [online]. Praha: Fincentrum a.s. [cit. 2019-07-04]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/financni-gramotnost-od-zakladni-skoly-ale-jak/>
69. PRUDKÝ, P., LOŠŤÁK, M., 2011. *Vzory korespondence podle daňového řádu.* Praha: Anag. 332 s. ISBN 978-80-7263-680-8.
70. PULKRÁBKOVÁ, K., 2017. *Finanční situace rodin s nezaopatřenými dětmi v ČR jaro 2017* [online]. Praha: Charita České republiky. [cit. 2019-07-04].

- Dostupné z: <https://www.charita.cz/res/archive/023/002657.pdf?seek=1517396428>
71. REAMER, F, G. 2012. Social Work. In: CHADWICK, R., ed. *Encyclopedia of Applied Ethics*. 2nd. edition. Cambridge: Academic Press. ISBN 978-0-12-373932-2.
 72. REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
 73. REINHARD, B., 2014. *Einführung in Insolvenzrecht*. Tübingen: MohrSiebeck. 303 s. ISBN 978-3161531538.
 74. REMEDIUM., 2019. *Měsíc červen s oddlužením* [online]. Praha: Remedium [cit. 2019-07-05]. Dostupné z: https://www.remEDIUM.cz/zobrazit_novinku.php?id=440
 75. RUBIKON Centrum., 2012. *Manuál k řešení finanční situace předlužených klientů*. 3 vydání. Praha: RUBIKON Centrum. 76 s.
 76. RUBIKON Centrum., 2019. *Rubikon centrum jako inspirativní příklad* [online]. Praha: RUBIKON Centrum, z.ú. [cit. 2019-07-05]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/aktuality/rubikon-centrum-jako-inspirativni-priklad/>
 77. RŮČKOVÁ, P., 2015. *Finanční analýza*. 5. vydání. Praha: Grada. 160 s. ISBN 948-80-247-9931-5.
 78. RYBOVÁ, R., 2018. Nejvíce zadlužení jsou Pražané. *E15.cz* [online]. 6. 11. 2018 [cit. 2019-07-05]. Dostupné z <https://www.e15.cz/finexpert/vydelavame/nejvice-zadluzeni-jsou-prazane-1353111>
 79. Schönfeld, 2017. Projekty mají hlavně přispět k legislativním změnám a k reformě insolvenčního práva. *Konkursní noviny*. (3). 2-6. ISSN 1213-4023.
 80. SIEG, H., WANG, Y., 2018. The impact of student debt on education, career, and marriage choices of female lawyers. *European Economic Review*. 109. 124–147. ISSN 0014-2921.
 81. SKALKOVÁ, O., 2017. *Dluhy českých domácností dosáhly v červenci téměř 1,5 bilionu korun*. [online]. Praha: Economia, a.s. [cit. 2019-01-04]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-65864320-dluhy-ceskych-domacnosti-vyrostly-na-temer-1-5-bilionu-korun-dal-se-zadluzovaly-i-podniky>

82. SKVOJASOVÁ, M., 2017. *Jak ovládnout své peníze finanční plánování pro každého*. Praha: Albatros Media. 103 s. ISBN 978-80-265-0127-5.
83. SLÁMOVÁ, H., 2011. *Finanční gramotnost a odolnost vůči dluhové pasti při startu do dospělosti*. České Budějovice. Bakalářská práce. TF JU.
84. SOCIÁLNÍ PORADNA PŘÍBRAM., 2019. *Sociální poradna* [online]. Příbram: Centrum sociálních a zdravotních služeb města Příbram [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://centrumpribram.cz/index.php/pages/socialni-poradna>
85. SOVOVÁ, E. 2010. *Cesta z dluhů ukazuje zdarma v občanských poradnách*. [online]. Praha: Marfa a.s. [cit. 2019-01-02]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/finance/hypoteky-a-pujcky/cestu-z-dluhu-ukazuji-zdarma-v-obcanskych-poradnach-poradime-kde-je-najit.A100125_092409_viteze_sov
86. SPIŠÁKOVÁ-PECINOVÁ, M., 2015. Systém osamostatňování sa mladých dospělých po odchode z detského domova. *Sociální práce*. (4). 3–4. ISSN 1213-6204.
87. STANÍČKOVÁ, R., 2017. *Odborné sociální poradenství se zaměřením na dluhovou problematiku na Boskovicku*. Zlín. Bakalářská práce. FHS UTB.
88. SWEET, E., 2018. Like you failed at life: Debt health and neoliberal subjectivity. *Social Science & Medicine*. 212, 86–93. ISSN 0277-9536.
89. SYROVÝ, P., TYL, T., 2014. *Osobní finance*. 2. vydání. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-247-4832-0.
90. SZOTÁKOVÁ, M., 2014. Case management: aktivní zapojení klienta i pracovníka do spolupráce. *Sociální práce*. 3, 61–80 s. ISSN 1213-6204.
91. ŠMÍDOVÁ, L., 2019. *V Česku mají dluhy i šestileté děti. Zadlužování nezletilých se musí zastavit, upozorňuje sociální pracovníce*. [online]. Praha: Seznam.cz, a.s., [cit. 2019-07-05]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/v-cesku-maji-dluhy-i-sestilete-deti-zadluzovani-nezletilych-se-musi-zastavit-varuje-socialni-pracovnice-72543>
92. ŠTEFAN, V., 2019. *Deset a více už má skoro 160 tisíc lidí. Podle Člověka v tísní se tím prohlubuje dluhová past*. [online]. Praha: iRozhlas.cz [cit. 2019-07-06]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/exekuce-osobni-bankrot-oddluzeni-zmeny-statistika_1905280745_kno

93. ŠVAJDOVÁ, J., 2013. *Mobiliární exekuce*. [online]. Otrokovice: dluhová poradna [cit. 2019-01-25]. Dostupné z: <http://www.poradnasamaritan.cz/clanky/mobiliarni-exekuce/>
94. TETIVA, T., 2018. *Mladí lidé končí v dluhových pastech. Charita varuje a navrhuje řešení*. [online]. *Cirkev.cz* [cit. 2019-07-04]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/180213mladi-lide-konci-vdluhovych-pastech-charita-varuje-a-navrhuje-reseni>
95. TRDLA, M., 2018. *Desítky tisíc lidí v kraji čelí exekuci, přibývá mladých a seniorů*. [online]. Praha: Mafra a.s. [cit. 2019-07-6]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/liberecky-kraj-desitky-tisic-lidi-exekuce-mladi-seniori.A180730_152526_liberec-zpravy_jape
96. TVRDKOVÁ, J., 2019. *Alarmující statistika exekucí*. [online]. Praha: Exekutorská komora České republiky. [cit. 2019.30.03.]. Dostupné z: <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-verejnost/251-alarmujici-statistika-exekuci?w>
97. ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ, 2018. *Překážka. Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český [cit. 2019-01-02]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=p%C5%99ek%C3%A1%C5%BEka>
98. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. 2. vydání. Praha: Karolinum. 536 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
99. VÁGNEROVÁ, M., 2014. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.
100. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, 2006. In. *Sbírka zákonů České republiky*, částka 37, s. 1270–71. ISSN 1211-1244.
101. Zákon č. 120/2001 Sb., Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti. 2001. In. *Sbírka zákonů České republiky*, částka 104, 3226–3319 s. ISSN 1211-1244.
102. Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, 2006. In. *Sbírka zákonů České republiky*, částka 21, 646–670. ISSN 1211-1244.
103. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012. In. *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 1026–1367. ISSN 1211-1244.
104. ZÁMEČNÍKOVÁ, J., 2019. *Češi se dluhů nebojí a zatím ani nemusí, co není, ale může být*. [online]. Praha: Fincentrum a.s. [cit. 2019-07-05]. Dostupné z: <https://www.hypoindex.cz/clanky/cesi-se-dluhu-neboji-a-zatim-ani-nemusi-co-ale-neni-muze-byt-kdo-je-v-ohrozeni/>

105. ZEMAN, M., NACHER, P., 2017. *Kdo se zbaví předlužení*. [online]. Praha: Marfa [cit. 2018-12-28]. Dostupné z http://neviditelnypes.lidovky.cz/finance-kdo-se-zbavi-predluzeni-d3o-/p_spolecnost.aspx?c=A170824_221014_p_spolecnost_wag
106. ŽITNÁ, M., 2018. *Dluhy, jejich příčiny, následky a jak se jich zbavit* [online]. Liberec: Krajský úřad. [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <https://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/dluhy-jejich-priciny-nasledky-a-jak-se-jich-zbavit-odbornici-se-sesli-nad-insolvencnim-zakonom-n831132.htm>

Seznam příloh

Příloha 1 – Informovaný souhlas pro účastníky výzkumu

Příloha 2 – Otázky pro rozhovor

Seznam obrázků a tabulek

Seznam obrázků

Obrázek 1: Příčina vzniku dluhů	51
---------------------------------------	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Základní údaje o informantech	51
Tabulka 2: Rodinná situace	49
Tabulka 3: Dluhy a jejich výše.....	50
Tabulka 4: Současná situace v souvislosti s dluhy	53
Tabulka 5: Důsledky zadlužení	54
Tabulka 6: Psychické problémy – přesné důvody.....	55
Tabulka 7: Znalost dluhové problematiky	57
Tabulka 8: Finanční gramotnost.....	58
Tabulka 9: Pomáhající organizace	60
Tabulka 10: Zdroje informací	61
Tabulka 11: Řešení dluhů.....	63

Příloha 1 – informovaný souhlas pro účastníky výzkumu

Informovaný souhlas

Informovaný souhlas k diplomové práci na téma: „Dluhová problematika u klientů sociální poradny ve věkové kategorii 18–26 let“.

Studentka: Bc. Kamila Šourková

Škola: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Zdravotně sociální.

Tímto souhlasím s provedením výzkumu, potvrzuji, že jsem byl/a seznámen/a s cílem a obsahem výzkumného projektu a jeho následným průběhem. Dávám tímto svolení, aby získaná data byla použita za účelem sepsání diplomové práce. Jsem si vědom/a toho, že výsledky tohoto výzkumu jsou zcela anonymní a poslouží pouze jako podklad pro vypracování této diplomové práce. Uděluji souhlas s nahráváním na audio zařízení.

Byl/a jsem poučen/a o právu odmítnout účast ve výzkumném projektu nebo svůj souhlas kdykoli odvolat.

V diplomové práci nebudou uvedeny žádné identifikační údaje, které by mohly vést k informantům. Studentka se zavazuje k mlčenlivosti s ohledem na zákon 101/2001 Sb., o ochraně osobních údajů.

Příloha 2 – Otázky pro rozhovor

Okruh otázek polostrukturovaného rozhovoru s komunikačními partnery

Základní údaje o komunikačním partnerovi: (muž nebo žena)

- 1) Kolik Vám je let?
- 2) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
- 3) Pracujete?
- 4) Jaká je Vaše rodinná situace – máte rodinu, partnerku, nebo žijete sám?

Dluhová problematika – zda má komunikační partner dluhy

- 1) V kolika letech jste poprvé vzal půjčku?
- 2) Víte, kolik v současné době dlužíte?
- 3) Víte, kolik dluhů máte?
- 4) Zkoušel/a jste svou situaci někdy řešit?

Dílčí výzkumná otázka: Zjistit, jaké jsou důvody, které vedly k zadlužení informanta?

- 1) Popište mi, v jaké situaci se nyní nacházíte v souvislosti s dluhy?
- 2) Proč jste si vzal první půjčku?
- 3) Vzal jste si půjčku, protože jste neměl finance?
- 4) Nebo jste měl jiné problémy? Popište mi jaké.
- 5) Máte pocit, že by Vám dluhy způsobovaly komplikace v životě?
- 6) Způsobují Vám dluhy zdravotní problémy?

Dílčí výzkumná otázka: Jaké znalosti chyběly informantům při řešení dluhové problematiky?

- 1) Víte nyní, jak řešit zadlužení, ve kterém se nacházíte?
- 2) Myslíte si, že máte dostatečné znalosti k řešení dluhů?
- 3) Domníváte se, že Vám chyběl dostatek informací, které vychází z finanční gramotnosti?
- 4) Máte informace o dlužích od svých přátel, rodiny nebo třeba ze školy?
- 5) Jak myslíte, že se dají dluhy řešit?

- 6) Máte někoho, kdo je schopný Vám s dluhy pomoci?
- 7) Víte o organizaci, která pomáhá s dluhy?